

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
FAKULTA PEDAGOGICKÁ
KATEDRA ČESKÉHO JAZYKA

Božena Němcová a její život na Chodsku
Bakalářská práce

Anna Štréblová
Český jazyk se zaměřením na vzdělávání

Vedoucí práce: PhDr. Mgr. David Franta, Ph. D.

Plzeň, 2024

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

V Plzni, 18. března 2024

.....
vlastnoruční podpis

Poděkování

Velké poděkování patří především vedoucímu této práce PhDr. Mgr. Davidu Frantovi, PhD. za jeho vedení, cenné rady a velkou trpělivost. Dále děkuji rodině a přátelům za velkou podporu, kterou mi během studia poskytli. Vděk vzdávám také Muzeu Chodska a jeho řediteli Mgr. Josefu Nejdlovi za poskytnutí materiálů a kvalitních informací.

Úvod	1
1. Život Boženy Němcové	3
1.1. Dětství.....	3
1.2. Dospívání.....	4
1.3. Život po svatbě.....	4
1.4. Podněty k literární tvorbě.....	5
1.5. Život na Chodsku.....	6
1.6. Život a cesty v nemoci a krizi.....	6
1.7. Poslední roky života.....	7
2. Němcová na Chodsku z různých pohledů	8
2.1. Němcová a kozinovská pověst.....	20
3. Dobročinný a vlastenecký spolek paní a dívek Božena Němcová	23
4. Hmotné důkazy o pobytu Němcové na Chodsku	30
5. Praktická část	33
5.1. Otázky.....	33
5.2. Vyhodnocení.....	35
5.2.1. První otázka.....	35
5.2.2. Druhá otázka.....	36
5.2.3. Třetí otázka.....	37
5.2.4. Čtvrtá otázka.....	38
5.2.5. Pátá otázka.....	38
5.2.6. Šestá otázka.....	38
5.2.7. Sedmá otázka.....	39
5.2.8. Osmá otázka.....	40
5.2.9. Devátá otázka.....	40
5.2.10. Desátá otázka.....	41
5.2.11. Jedenáctá otázka.....	42
5.2.12. Dvanáctá otázka.....	42
5.2.13. Třináctá otázka.....	43
5.2.14. Čtrnáctá otázka.....	44
5.2.15. Patnáctá otázka.....	45
5.3. Posudek výsledků.....	45
Závěr	47
Resumé	48
Seznam použité literatury	49
Seznam zdrojů: noviny a časopisy	52

Úvod

Život Boženy Němcové na Chodsku je již v mnoha dílech a studiích popsáné téma. Existují ale nepřesnosti, které v tomto období života velké české spisovatelky hrají roli. Má práce se zabývá kromě historických nepřesností také současnou situací na Chodsku spojenou s Boženou Němcovou. Práce obsahuje dvě části, teoretickou a praktickou, jejíž součástí je mj. terénní průzkum orientovaný právě na současnou situaci. V teoretické části se ale vyskytuje propojení literární analýzy s historickým výzkumem s cílem porozumět, jak Němcová ovlivnila Chodsko a jaké stopy zde zanechala, tudíž lze říci, že teoretická a praktická část práce se prolínají.

Cílem první (teoretické) části práce je znovu prozkoumat život Boženy Němcové a zmapovat jej z několika hledisek, a to především na základě její vlastní literární činnosti, která je v práci základem průzkumu. Shrnutí jejího života je členěno podle důležitých mezníků a zvláštní důraz je zde samozřejmě kladen na období spojené s Chodskem. Poznatky z vlastní činnosti Němcové jsou v dalších kapitolách srovnány s literární činností jiných autorů, kteří se problematikou zabývali a popsali ji. Mají za úkol sběr informací jistých a potvrzených více zdroji, a diskutabilních, v nichž se různé prameny liší. Ze srovnání jsou vyvozeny závěry a poznatky zahrnující i posouzení veškerých pramenů a pojednání o jejich důvěryhodnosti, tedy objasnění historických nepřesností zmíněných výše. Jde o beletrii Eduarda Maura, Jindřicha Šimona Baara a odborné texty Václava Tilleho, Eduarda Maura, Jaroslava Kramářika, Františka Kubky, Miroslava Novotného, Josefa Hanuše a ústní sdělení obyvatel Chodska, kteří o pobytu Boženy Němcové na Chodsku mají povědomí. Poté následuje analýza zvláštních pramenů, a to místních novin a časopisů (*Domažlické listy*, *Posel od Čerchova*), zde je za cíl kladen hloubkový rozbor *Dobročinného a vlasteneckého spolku paní a dívek Božena Němcová* vzniklého po smrti české spisovatelky na její počest. Spolek se zabýval, jak jeho název napovídá, charitativní činností, je tedy důležité se zaměřit i na srovnání myšlenek samotné Němcové a spolku. Teoretická část práce též obsahuje hmotné důkazy o životě Němcové na Chodsku a posouzení, zda se jedná o významné kulturní odkazy na život významné české spisovatelky v tomto regionu. Jde o různé památníky, pamětní desky, naučné tabule a také tematickou trasu *Po stopách Boženy Němcové*.

Druhá část práce, tedy část čistě praktická, obsahuje výzkum o nynějším povědomí místních obyvatel o životě Boženy Němcové na Chodsku. Výzkum má zahrnovat rozhovory s příbuznými či známými obyvatel, kteří Němcovou znali osobně a žili na

Chodsku ve stejné době jako ona. Praktická část práce též obsahuje průzkum formou dotazníku, který je směřován k současným obyvatelům Chodska. Tento dotazník má za cíl odhalit, zda jsou si lidé (jde o obyvatele neznalé tohoto tématu, tedy laiky, obyvatelé Chodska orientující se v tématu a jejich výpovědi jsou použity v první části práce jakožto prameny určené ke srovnání a vyvození historických nepřesností) na Chodsku stále vědomi, že v místech, kde nyní žijí, strávila několik let svého života významná česká spisovatelka. Dotazník zahrnuje též otázky ohledně kulturního odkazu Boženy Němcové na Chodsku. Výsledkem této části práce je tedy zjištění, zda má osobnost Boženy Němcové ještě dnes kulturní dopad na obyvatele Chodska a zda tuto oblast můžeme nazvat krajem památek velké české spisovatelky.

1. Život Boženy Němcové

1.1. Dětství

Předkové Boženy Němcové pocházeli z Dobrušky, podkrkonošského městečka, jež zastihl požár, a proto nejsou další zmínky o předcích Boženy Němcové dohledatelné. Jiří Novotný vstoupil do manželského svazku s Marií Magdalenou (známou jako hlavní postava z románu *Babička*). Spolu měli šest dětí a poslední dítě, Tereza, se narodila jako pohrobek.¹

Právě Tereza by měla být údajnou matkou Boženy Němcové. Nicméně původ Boženy Němcové je dodnes opředen záhadou. Mnozí tvrdí, že Němcová byla nemanželskou dcerou sestry kněžny Zaháňské, která je (mj. i z díla samotné Němcové) dobře známá. K výročí narození Boženy Němcové měl pod záštitou České televize vzniknout dokument odhalující skutečný původ Boženy Němcové, bohužel byl ale výzkum neúspěšný a příbuznost Němcové s rodem Zaháňských se kvůli nedostatku výzkumného materiálu dokázat nepodařila.²

Terezie Novotná v raném věku odešla sloužit do Vídně, kde se poznala s Johannem Panklem, údajným otcem Boženy Němcové. Ve Vídni se Terezii měla roku 1820 narodit dcera Barbora. Na rodném listu Barbory nebyl Johann Pankl uveden jako otec.³ Na oddacím listu je ale Pankl otcem.⁴

Nejen z nekompletních matričních záznamů vyplývá, že Barbora se pravděpodobně narodila o dva roky dříve, tedy v roce 1818, níže jsou tyto diskutabilní skutečnosti blíže popsány.

Roku 1820 se vévodkyně Zaháňská přestěhovala z Vídně do Ratibořic, tento přesun samozřejmě postihl i její služebnictvo včetně Johanna Pankla. Johann Pankl a Terezie Novotná se v roce 1825 u České Skalice vzali, ovšem Pankl brzy odjel do ciziny a Terezie Novotná se svou dcerou bydlely na Starém bělidle v Ratibořicích.

Roku 1824 dala Terezie zapsat Barboru do skalické školy. Tato skutečnost znamená, že by Barbora začala chodit do školy už ve čtyřech letech, což není příliš pravděpodobné a nejasná datace tedy ukazuje další nesrovnalost v narození Boženy Němcové.

¹ KUBKA, František a Miloslav NOVOTNÝ. *Božena Němcová*. Praha–Smíchov: V. Neubert, 1941, s. 13.

² *Tajemství života Boženy Němcové* [film]. Režie Ivan BAREŠ. Česko: Česká televize, 2022. Délka 57 min.

³ KUBKA, František a Miloslav NOVOTNÝ. *Božena Němcová*. Praha–Smíchov: V. Neubert, 1941, s. 14.

⁴ NĚMCOVÁ, Božena, ČERNÝ, Václav (ed.). *Božena Němcová: sborník statí o jejím životě a díle: 1820-1862*. Ilustroval Adolf KAŠPAR. Praha: E. Šolc, 1912, s. 360.

Školu v České Skalici navštěvovala Barunka od roku 1824 do roku 1830. Na sklonku svého života napsala povídku *Pan učitel*. Toto dílo odkazovalo na Viktorina Kejzlara, jenž Barboru na této škole vzdělával.⁵

1.2. Dospívání

Roku 1830 odvezl otec Barunku do Chvalkovic k Augustinu Hochovi na výchovu. Tam Barunka zůstala tři roky a v tomto období rychle dospívala. Začala si zde také říkat slečna Betty. Poprvé navazovala styky s vyšší společností a setkala se s písařem, jenž se do ní zamiloval – což je mimochodem dalším důkazem diskutabilního věku Barunky, protože v té době jí (podle oficiálního data narození) mělo být teprve 12 let. Ve stejné době se do ní zamiloval také pan obroční Hoch. Zároveň chodila Barunka každou neděli do Ratibořic tančit, tam nacházela svoje první lásky. V zámku ve Chvalkovicích se Barunce dostalo dalšího vzdělání, také zde začala číst a díky četbě poprvé pocítila zájem o osud českého národa.

Roku 1833 se slečna Betty vrátila do Ratibořic, kde ji matka potřebovala k domácím pracím, ovšem Betty matce nepomáhala ráda a tyto práce ji nebavily, proto raději četla – zatím ale pouze v německém jazyce.

Johanna Pankla také navštěvoval vrchní myslivec pohraniční stráže Anton. Mezi Johannem a Antonem vznikla dohoda o sňatku Betty a Antonova představeného, Josefa Němce. Josef Němec byl původem z Nového Bydžova, studoval filosofii, ale protože měl politické problémy, byl zaměstnaný u vojska. Nedostal důstojnický patent a byl potom přeřazen k finanční stráži. V době, kdy se seznámil se slečnou Betty, jí mělo být 16 a jemu 31 let. Manželství Betty a Josefa se Barbořině matce zdálo ideální, Betty měla na situaci jiný názor. Barbora se s celou záležitostí svěřila svému otci, jenž se neúspěšně pokusil svatbu matce rozmluvit. Johann Pankl nechal Barboře vystavit vysvědčení zachovalosti, tento dokument obsahoval podobné informace jako dnešní výpis z trestního rejstříku.⁶ Dne 12. září 1837 se Barbora vdávala za Josefa Němce. Barbora ráno před svatbou plakala a celá svatba proběhla ve velmi depresivní atmosféře.⁷

1.3. Život po svatbě

Novomanželé se nejprve stěhovali do Červeného Kostelce. Zde také Němcová poprvé otěhotněla.

⁵ KUBKA, František a Miloslav NOVOTNÝ. *Božena Němcová*. Praha–Smíchov: V. Neubert, 1941, s. 20–36.

⁶ Vysvědčení zachovalosti. *Holocaust* [online]. 2016 [cit. 2023–12–29]. Dostupné z: <https://www.holocaust.cz/databaze-obeti/help/typy-dokumentu/vysvedceni-zachovalosti/>.

⁷ KUBKA, František a Miloslav NOVOTNÝ. *Božena Němcová*. Praha–Smíchov: V. Neubert, 1941, s. 42–54.

Následně se Němcovi přestěhovali do Josefova. Manželství bylo velmi nešťastné a doprovázelo jej mnoho konfliktů a hádek, proto Barbořino první těhotenství neproběhlo v poklidu.

Roku 1838 byl Josef Němec přeložen do Kutné Hory na místo podinspektora, zde se udála také jedna z jeho několika nepříjemných pracovních příhod a Josef Němec byl obviněn z ohrožení vojáka, údajně na něj tasil zbraň. Krátce poté Němcová porodila prvního syna Hynka.

Protože se Josef Němec snažil vyřešit výše zmíněnou příhodu, odjel bez dovolení do Prahy, a když si chtěl na závažnost situace stěžovat ve Vídni, byl pokárán a zbaven služby. Nakonec ale mohl znovu vykonávat úřednickou činnost, tentokrát v Litomyšli, kam se rodina musela přestěhovat.

V Litomyšli se Němcovým narodil druhý syn Karel. Němcová měla čas se zde věnovat synům a seznámila se zde s Magdalenou Dobromilou Rettigovou. Z Litomyšle jela roku 1841 Němcová do Vídně, aby uctila hrob zemřelé babičky Magdaleny.

Kvůli jmenování Josefa do nové služby se rodina přestěhovala do Polné, kde ochotníci hráli české divadlo, byly zde k prodeji české knihy a také se tu scházeli národní buditelé.⁸ Tato skutečnost pozitivně působila nejen na Němcovou, ale také na Josefa Němce, jenž byl vlastencem, což byl jeden z mála aspektů, které manžele spojovaly.

1.4. Podněty k literární tvorbě

Roku 1842 se Němcovi odstěhovali do Prahy. V tu dobu už měli tři děti, poslední byla dcera Dora. Česká společnost scházející se v Praze k sobě přijala Němcovou. Čtvrtým dítětem byl syn Jaroslav. Po tomto vyčerpávajícím porodu již nemohla mít další děti.

Po uzdravení Němcová začala chodit do společnosti, navštěvovala své přátele a setkala se i se vzdělanou českou mládeží. Ze zmiňovaných přátel lze uvést Josefa Friče, Bohuslavu Rajskou, doktora Čejku či Václava Bolemíra Nebeského, s nímž Němcová navázala vztah. Nebeský byl mladý, vzdělaný a také vlastenec, tyto vlastnosti Němcové imponovaly. Odjel ale studovat do Vídně a dva milenci se odloučili, což Němcová nesla velmi těžce.

Jungmannovec, kterého Němcová velmi obdivovala, byl František Ladislav Čelakovský, jenž byl i přítelem Staňka, u něhož se scházelo mnoho významných českých literátů. Tito umělci pořádali různé kulturní akce, jakými byly i vlastenecké plesy. Právě

⁸ KUBÍKOVÁ, Dáša. Dvouletý pobyt v Polné změnil Boženu Němcovou na celý zbytek života. *Český rozhlas* [online]. 2020, 13. 2. 2020 [cit. 2024-02-08]. Dostupné z: <https://vysocina.rozhlas.cz/dvoulety-pobyt-v-polne-zmenil-bozenu-nemcovou-na-cely-zbytek-zivota-8148063>.

jich se Němcová ráda účastnila. Spisovatelka zaujala na těchto kulturních akcích mnoho umělců, kteří ji přivítali mezi sebe. Němcová se tak dostala do vzdělané vlastenecké společnosti.

Další shledání s Václavem Nebeským Němcová popsala v básni *Zasnoubení*. Nedlouho poté psala také pohádky (např. *Kráska*, *Popelka*, *Vodní paní*) s lidovou tematikou, které se později dále věnovala. V této době se Němcová stala významnou českou literátkou a zajímal se o ni nejen výše zmíněný vlastenecký kruh, ale také široká veřejnost.⁹

1.5. Život na Chodsku

Josef Němec byl povýšen na komisaře finanční stráže druhé třídy, po čemž již dlouho toužil,¹⁰ a přeložen do Domažlic, kam se rodina na podzim roku 1845 odstěhovala. Na Chodsku Němcovi pobývali až do roku 1848, kdy byl Josef Němec znovu přeložen. O životě Boženy Němcové na Chodsku vzhledem k povaze této práce pojednává až druhá kapitola, ve které se mj. nachází srovnání pramenů pojednávajících o Němcové na Chodsku.

1.6. Život a cesty v nemoci a krizi

Roku 1848 byl Josef Němec přeložen do Nymburka, kam se rodina odstěhovala. Němcová zde stále vzpomínala na Chodsko, o němž si dopisovala s Čelakovským. Korespondenci vedla také s Janem Konopou. I v Nymburku se její nemoc zhoršila a navíc zde zažila první uměleckou krizi. Také se opět znelíbila místním obyvatelům. Proto Němcová chtěla, aby její muž pracoval v Praze, ten byl ale přeložen do Liberce. Rodina se tedy opět stěhovala. Syn Hynek poté odjel do Prahy za účelem studia.

V roce 1850 Němcová odjela do Zaháně, aby se rozloučila se svým těžce nemocným otcem. Jeho smrt ji velmi zasáhla, byl jí opravdu blízký. Zatímco Josef Němec žádal, aby byl povýšen a přeložen do Uher, Němcová s dětmi se stěhovala do Prahy a poslala je studovat střední školy.

Němcová v sobě opět probudila tvůrčí činnost, k čemuž zřejmě jen přispěla nepřítomnost manžela. Samozřejmě se musela věnovat domácnosti a na psaní neměla tolik času, kolik by chtěla. Trpěla také velkou bídou, své přátele žádala o příspěvky či o jídlo. Opět se zhoršil její zdravotní stav a vztahy s manželem také nevypadaly dobře.¹¹

⁹ KUBKA, František a Miloslav NOVOTNÝ. *Božena Němcová*. Praha–Smíchov: V. Neubert, 1941, s. 85–108.

¹⁰ TILLE, Václav. *Božena Němcová*. Vydání páté. Živé knihy (Družstevní práce). V Praze: Družstevní práce, 1939, s. 68.

¹¹ KUBKA, František a Miloslav NOVOTNÝ. *Božena Němcová*. Praha–Smíchov: V. Neubert, 1941, s. 146–190.

Roku 1853 byl spáchán atentát na císaře, v důsledku toho se prověřovaly podezřelé a problémové osoby. Mezi takové osoby se řadili i Němcovi, samotná Němcová byla jako jediná z podezřelých žena.

Němcová poté navštívila manžela na Slovensku, tam ale dlouho nezůstala, po několika měsících opět odjela do Prahy za Hynkem. Než ale přijela, Hynek zemřel.

Roku 1854 nastala pro rodinu velká krize, Josef Němec již nemohl posílat další peníze. V korespondenci Němcová píše, že vydavatelé odmítají její *Babičku*, nemůže najít práci a psaní jí také nevydělává. *Babičku* dokončila v témže roce a po otištění byla velkým úspěchem, Němcová za ni obdržela 158 zl.¹²

Němcová roku 1856 psala pouze pro výdělek, její manžel mezitím pracoval, ale Němcové se od něj velké finanční podpory nedostalo. Brzy se mohla odkázat pouze na výdělek ze psaní a příspěvky od známých. Mezitím Němcová vydala *Pohorskou vesnici*, což bylo její poslední úspěšnější dílo, ona sama jej považovala za jedno z nejlepších. Dílo bylo pochváleno také Klácelem, jedná se o ztvárnění života obyčejných lidí na Chodsku a také jejich nářečí.¹³ V *Pohorské vesnici* se Němcová zabývá také problematikou společnosti, již poznala v Domažlicích a Nymburku.

Božena Němcová měla přispět do almanachu *Máj*, o což ji přišli požádat Neruda a Hálek, ti se velmi podivili, jak bídne Němcová žije. Němcová do almanachu *Máj* přispěla *Chyží pod horami*.¹⁴

1.7. Poslední roky života

Němcová v posledních letech svého života ještě navštívila Českou Skalici, roku 1860 sepsala poslední povídku *Pan učitel*. Manželé Němcovi spolu měli špatný vztah, ona se nevzdala svých ideálů a to se Němcovi nelíbilo. Nesouhlasil také s jejím hospodařením s penězi a chtěl se s ní z tohoto důvodu dát rozvést. Kvůli špatnému vztahu s manželem se roku 1861 odstěhovala na venkov. Manžel ji prosil, aby se vrátila, ona ale doufala, že se vzmuže a stane se úspěšnější spisovatelkou, proto odmítla. Odstěhovala se poté ještě do Litomyšle. Zde jí pomohl nakladatel Antonín Augusta, který ji ubytoval s podmínkou, že bude psát své *Sebrané spisy*, které on bude vydávat. Němcová již ale podmínky kvůli postupující nemoci (zřejmě rakovina) dodržet nemohla. Proto ji Augusta odmítl financovat. Pomohl jí až Josef Němec, který přijel do Litomyšle, zaplatil účty a manželku odvezl do

¹² KUBKA, František a Miloslav NOVOTNÝ. *Božena Němcová*. Praha–Smíchov: V. Neubert, 1941, s. 204.

¹³ NĚMCOVÁ, Božena, ČERNÝ, Václav (ed.). *Božena Němcová: sborník statí o jejím životě a díle: 1820-1862*. Ilustroval Adolf KAŠPAR. Praha: E. Šolc, 1912, s. 161.

¹⁴ KUBKA, František a Miloslav NOVOTNÝ. *Božena Němcová*. Praha–Smíchov: V. Neubert, 1941, s. 216–226.

Prahy. Zde ji v posledních měsících života ošetřovali Josef Hamerník a Josef Podlipský. Těsně před smrtí měla příležitost přečíst si nové vydání *Babičky* plné nepřesností. Dne 21. ledna kolem šesté hodiny ranní zemřela. Nekrology sepsali Hálek a Neruda. Božena Němcová byla pohřbena 24. ledna na Vyšehradě. Její rakev provázela velký průvod a kanovník Štulc nad jejím hrobem vedl smuteční řeč.¹⁵

2. Němcová na Chodsku z různých pohledů

Němcová žila na Chodsku v letech 1845 – 1848 a podle Maura tyto roky patří do jejích nejplodnějších literárních období.¹⁶ O jejím životě na Chodsku pojednává mnoho literátů a odborníků, jejichž pohledy na toto období života Němcové se v mnohém shodují, ale také liší. Druhá kapitola práce obsahuje srovnání takových pramenů a pohledů a hloubkový rozbor života Němcové na Chodsku. Výrazným pramenem je zde dílo *Paní komisarka*. Jak uvádí Mgr. Josef Nejdla, ředitel Muzea Chodska, Jindřich Šimon Baar informace o Němcové ke svému románu získal od lidí, kteří ji osobně znali, tudíž je jeho výpověď fakticky velmi přesná a tento román je důvěryhodným dobovým zdrojem o tom, jak bylo na českou spisovatelku v rámci jejího pobytu na Chodsku nahlíženo. Baar podle Mgr. Josefa Nejdla zároveň v románu *Paní komisarka* popsal stav společnosti na Chodsku v 19. století a tím přiblížil, s jakými lidmi se Božena Němcová v Domažlicích a okolí stýkala.¹⁷ Dalšími využitými prameny jsou díla Václava Tilleho, Jaroslava Kramaříka, Eduarda Maura a samozřejmě samotné Němcové, především její *Obrazy z okolí domažlického*.

Nejen vzhledem ke své poloze byly Domažlice jazykově na pomezí mezi češtinou a němčinou.¹⁸ Zde Němcová podle postavení svého manžela obdržela přezdívku „paní komisarka“, tento pseudonym je zřejmě citově zabarvený (obyvatelé Chodska neuvítali přistěhování komisaře finanční stráže), ovšem postupem času Němcovou takto především vesničtí obyvatelé Chodska nazývali bez negativního podtextu.

Němcová si nebyla jistá, do které společenské vrstvy na Chodsku patří a zda se přiklonit spíše k městské či vesnické společnosti. Václav Tille píše, že v Domažlicích rodinu Němcových srdečně vítali. Také zmiňuje, že lidé v Domažlicích mluví čistě – tímto

¹⁵ KUBKA, František a Miloslav NOVOTNÝ. *Božena Němcová*. Praha–Smíchov: V. Neubert, 1941, s. 261–291.

¹⁶ MAUR, Eduard. *Chodové: historie a historická tradice*. Acta Universitatis Carolinae. Praha: Univerzita Karlova, 1984, s. 30.

¹⁷ NEJDLA, Josef, ředitel Muzea Chodska [ústní sdělení]. Domažlice, 27.9.2023.

¹⁸ NOVÁK, Arne. In: NĚMCOVÁ, Božena. *Obrazy z okolí domažlického*. Praha: F. Topic, 1912, předmluva s. 7–13, s. 8.

vyjádřením zřejmě myslí češtinu.¹⁹ Jak je ale výše zmíněno, Domažličané mluví česky i německy. Dvojjazyčnost je v této kapitole několikrát zmíněna, celkově lze ale říci, že přímo v Domažlicích vládla spíše němčina jakožto jazyk vyšší společenské vrstvy. Navíc vzhledem k charakteru domažlických měšťanů, o němž je v této kapitole mnoho zmínek, lze tvrdit, že v Domažlicích se mluvilo především německy. Protože Němcová ale brzy zjistila, že je společnost v Domažlicích nevzdělaná, začala pořádat besídky, na kterých se předčítaly české knihy.²⁰ Je zde vidět, že Němcová měla velký zájem o zvýšení vzdělanosti v Čechách a o rozšíření vlasteneckých idejí také na Chodsku. Besídky v Domažlicích ale neměly velký úspěch, moc lidí je nenavštěvovalo možná i z důvodu nevraživosti Domažličanů vůči její osobě (Němcová o tomto píše: „*Kdo o prospěšnou věc nedbá, není jí hoden.*“²¹). Tento špatný vztah mezi Němcovou a Domažličany je známý a dost pravděpodobně je to jeden z nejvýraznějších aspektů jejího života na Chodsku. Jak je ale níže uvedeno, existuje mnoho důležitých událostí a informací, které s Němcovou a Chodskem souvisí.

Podle Mgr. Josefa Nejdla byla Božena Němcová na svou dobu neobvyklou osobností a vybočovala z tradičního pojetí tehdejší ženy, ženy zůstávaly doma, vařily a staraly se o děti, nežily kulturním životem a představa ženy spisovatelky byla nemyslitelná. Němcová byla krásná a ráda trávila čas ve společnosti místo u plotny (v *Paní komisarce* je uveden dialog dvou Domažličanů a odpůrců Němcové, kteří ji plísňí a říkají: „*ženská si má hledět kuchyně*“²²), tomuto běžnému vzorci se nepodobala, pravděpodobně se tedy od tohoto názoru a žárlivosti ostatních žen odvíjela nenávist Domažličanů vůči Němcové.²³

Součástí pomluv o Němcové je vyprávění, že nebyla dobrou hospodyní, měla příliš dlouho namočené prádlo, byla špatnou matkou a měla špinavé spodničky.²⁴ Na druhou stranu při popisu jejího bytu Baar uvádí, že pokoje jsou uklizené, dobře vybavené, krásně vymalované a vyzdobené, kromě toho je prý dobrou kuchařkou a vaří pro své děti.²⁵ Je tedy těžké posoudit, zda jsou tyto pověry a pomluvy věrohodné, existuje mnoho verzí těchto příběhů. Tato práce se ale nezaměřuje na tyto aspekty, vzhledem k jejich sporné povaze jim nebude věnováno více zmínek.

¹⁹ TILLE, Václav. *Božena Němcová*. Vydání páté. Živé knihy (Družstevní práce). V Praze: Družstevní práce, 1939, s. 69.

²⁰ KUBKA, František a Miloslav NOVOTNÝ. *Božena Němcová*. Praha–Smíchov: V. Neubert, 1941, s. 116.

²¹ NĚMCOVÁ, Božena. *Obrazy z okolí domažlického*. Praha: F. Topic, 1912, s. 45.

²² BAAR, Jindřich Šimon. *Paní komisarce*. 2. vyd. Praha: Českomoravské podniky tisk. a vyd., 1925, s. 262.

²³ NEJDL, Josef, ředitel Muzea Chodska [ústní sdělení]. Domažlice, 27. 9. 2023.

²⁴ PINKROVÁ, Kristýna in: VAINDL, Ladislav. Má ucárané spodničky, pomlouvali Boženu Němcovou v Domažlicích.

IDNES [online]. 2020 [cit. 2024-03-09]. Dostupné z:

https://www.idnes.cz/plzen/zpravy/spisovatelka-bozena-nemcova-domazlice-vseruby-chodsko-kniha-clanek-pohadky.A200313_140538_plzen-zpravy_vb.

²⁵ BAAR, Jindřich Šimon. *Paní komisarce*. 2. vyd. Praha: Českomoravské podniky tisk. a vyd., 1925, s. 334.

Prvním místem, kde rodina Němcových bydlela, byl byt v domě Florianových, další místo bydliště se nacházelo naproti klášteru, o nějž se Němcová samozřejmě zajímala, a nadšeně zde studovala dlouholetou chodskou kulturu (podle Maura se Chodové zapsali do povědomí národa hlavně díky Němcové²⁶).²⁷ Kramařík uvádí, že Němcová podala jako první autorka kompletní a pokrokový obraz o životě lidí a jejich kultuře v určitém regionu. S tím souvisí také přesnost jejích popisů. Za povšimnutí stojí dokumentace krojů, lidového léčení, pověr, nářečí a ženských zaměstnání. V její práci se odráží velký zájem o blahobyt lidu a soucítění s utlačovanou vrstvou obyvatel. I proto je její dílo vysoce subjektivní (a také velmi idealizované, což je u Němcové poměrně běžné, a nelze tedy na její práci pohlížet jako na objektivní a přesný popis). Podle Kramaříka je i přes subjektivitu dílo Němcové historicky velmi cenné a je základem pro českou národopisnou vědu.²⁸

Nakonec Němcová tíhla více k venkovu, navštěvovala vesnice a jejich obyvatele, ke kterým chodila na tzv. hejtu („*hejta je návštěva, také táčky nebo hrátky, když hrají*“²⁹). Návštěvy pro ni podle Václava Tilleho byly potěšující a mj. je považovala za vlasteneckou povinnost.³⁰ Z vesnic, které navštívila, lze jmenovat především Milavče, Kout na Šumavě, Petrovice, Stanětice, Bořice, Klenčí, Mrákov či Čerchov.³¹

Jak Němcová uvádí v *Obrazech z okolí domažlického*, vesničtí lidé se nejprve ostýchali s ní komunikovat, protože si mysleli, že se považuje za ženu z vyšší společenské vrstvy:

„*Můj Bože! kdyby byl ten můj sedlák doma, on umí s pány mluvit; když člověk nepřijde ze vsi, neumí hubu otevřít!*“ – „*I jen se nestydte, ta paní mluví raději se sedláky než s pány... má českou řeč a mnoho českých knih.*“³²

Němcová se však s venkovany brzy spřátelila, zajímavým aspektem v jejich rozvíjejících se vztazích bylo tzv. onikání, které bylo v této době projevem úcty a např. v Domažlicích bylo běžné. Němcová ale onikání od vesnických obyvatel odmítla, což dokládá i její zapsaná vzpomínka: „*Druhou, která řekla: Jak se vyspali? zakřikla Dorla: Nesmíš jí říkat voni, ona to nechce, já ji také tak neříkám.*“³³ I zde je ukázáno, že

²⁶ MAUR, Eduard. *Chodové: historie a historická tradice*. Acta Universitatis Carolinae. Praha: Univerzita Karlova, 1984, s. 6.

²⁷ KUBKA, František a Miloslav NOVOTNÝ. *Božena Němcová*. Praha–Smíchov: V. Neubert, 1941, s. 118.

²⁸ KRAMAŘÍK, Jaroslav. Práce Boženy Němcové o Chodsku a její význam v dějinách našeho národopisu. *Český lid* 40. 1953, č. 6, s. 257-259 [cit. 2024-01-29]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/42697343>.

²⁹ NĚMCOVÁ, Božena. *Obrazy z okolí domažlického*. Praha: F. Topic, 1912, s. 28.

³⁰ TILLE, Václav. *Božena Němcová*. Vydání páté. Živé knihy (Družstevní práce). V Praze: Družstevní práce, 1939, s. 73.

³¹ KUBKA, František a Miloslav NOVOTNÝ. *Božena Němcová*. Praha–Smíchov: V. Neubert, 1941, s. 118–132.

³² NĚMCOVÁ, Božena. *Obrazy z okolí domažlického*. Praha: F. Topic, 1912, s. 19.

³³ NĚMCOVÁ, Božena. *Obrazy z okolí domažlického*. Praha: F. Topic, 1912, s. 33.

Němcová měšťské poměry odsuzovala a nechtěla se chovat stejně jako Domažličané. Venkované byli na takové způsoby od měšťských obyvatel zvyklí, proto trvalo, než všichni pochopili, že mohou s Němcovou jednat jako se sobě rovnou.

Svůj názor na situaci Němcová prezentuje také srovnáním vztahů sedláka a čeledína ve městě a na venkově, o těchto mezilidských vztazích na venkově se vyjadřuje pozitivně a uvádí, že si mnohdy sedlák a čeledín tykají a chovají se k sobě vřele.³⁴

Lid na venkově si Němcovou brzy oblíbil. Baar popisuje, že ji lidé nazývali „kněžkou a věštkyní lepších časů“.³⁵ Sama Němcová potom vesnický lid vnímala jako základ celého národa (možná i to je jeden z důvodů, proč upřednostňovala venkovany před měšťany), přestože v té době prý již pochybovala o venkovské idyle, na kterou se vždy tak soustředila.³⁶

Své mínění o chodském lidu a zvláště o místní vzdělanosti již roku 1846 popsala těmito větami:

„Zde (na Šumavě) je lid ještě tak tuze pozadu, že se toho člověk zhrozí. Oni mluví česky, protože neumějí německy; ale o vyšší vzdělanosti, o národním citu nevědí ani za mák. A co mám říct o selském lidu! V jedné vesnici učí zedník, tu zase truhlář, jinde též takový, který neumí ani pořádně číst, a když chce aby děti psaly, musí si dát předpis napsat... Krvavé slze by člověk nad tím lidem plakal. Ale anděl páně nad ním bdí a nedá mu zahynout. Jak mnohé vlohy, jak mnohá bystrá hlava zajde, aniž k pravému usvědčení přijde. Oni to cítí, oni by se učili, ale což mají dělat, když jim žádný mesiáše nepošle.

Málokterý aby o historii co věděl, aneb knihu jak živ by přečetl; než nyní přicházejí z vesnic, kde jsem známa, sami pro knihy a večer při přástvách čtou. Ten selský lid je moje radost; vždy okřeju, když podá mi selka mozolovitou pravici a upřímně se zeptá: „Nu, paní, jak se máte? proč tak dlouho k nám neidete?“

Co zde v několika vesnicích pravá zkáza, je ten v peklo prokletý Jesuitismus. Jsou zde nablízku dva Jesuité, od tak řečeného bratrstva, blázni! Ale nemáte pojmu, jak ti ubohý lid zbalamutili, do miziny přivedli, tak že chodí jako bludné

³⁴ KRAMAŘÍK, Jaroslav. Práce Boženy Němcové o Chodsku a její význam v dějinách našeho národopisu. *Český lid* 40. 1953, č. 3, s. 122 [cit. 2024-01-29]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/42695573>.

³⁵ BAAR, Jindřich Šimon. *Paní komisarka*. 2. vyd. Praha: Českomoravské podniky tisk. a vyd., 1925, s. 171.

³⁶ KRAMAŘÍK, Jaroslav. Práce Boženy Němcové o Chodsku a její význam v dějinách našeho národopisu. *Český lid* 40. 1953, č. 3, s. 122 [cit. 2024-01-29]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/42695573>.

ovce. Ani pomyslit na to nechci, neřku-li abych o tom psala. A toho stohlavého draka se nesmí žádný dotknout!“³⁷

Z tohoto úryvku lze poznat, že Němcová byla šokovaná místní nevzdělaností, na druhou stranu se jí lid na Chodsku zdá být velmi srdečný. Ve své korespondenci též uvádí, že si povšimla, že na vesnicích vyučují lidé bez vzdělání, kteří mnohdy ani neumějí číst – vyvstává zde otázka, jak kvalitní jsou těmito lidmi předané informace. Z tohoto lze usoudit, že učitelů na venkově nebylo mnoho či zde nebyli žádní. Obyvatelé se zřejmě snaží svépomocí vzdělání dosáhnout, ale efektivita takové výuky není vysoká. Na vzdělání svých vlastních dětí v Domažlicích Němcová nenahlíží dobře, protože v Domažlicích musí navštěvovat německou školu (přesto chtěla, aby uměly německy, ne ale, aby v němčině probíhala celá výuka).³⁸ Němcová, jak je ve výše uvedeném úryvku znatelné, také venkovany zbavuje odpovědnosti za jejich malou vzdělanost (přestože v *Obrazech z okolí domažlického* se o selském lidu vyjadřuje jako o chytřejším než jsou lidé ve městě: „*Jak se časy mění! V povídkách považuje se lid za nejchytřejší, a v skutečnosti drží se za hloupého, ač by se to všem říci nesmělo.*“ – zde se ale může jednat o rozkol mezi povrchními městskými a vřelými vesnickými způsoby)³⁹, tuto skutečnost připisuje za vinu výše postaveným, jež vzdělanost na Chodsku zanedbali. Tím také naráží na politický kontext své doby, ten měl mj. silný dopad na Josefa Němce a byl jedním z důvodů problémů v jeho zaměstnání. Mimo politické situace v zemi Josefu Němci práci ztěžovala i různá anonymní udání, o nichž píše Baar ve své *Paní komisarce*.⁴⁰

Šumavskou krajinu Němcová ztvárnila v povídce *Karla*, podle pověsti získané v Milavčích sepsala *Obrázek vesnický*. V dílech vzniklých na Chodsku se Němcová snaží co nejlépe zachytit chodské nářečí.⁴¹ Dalšími literárními počiny z Chodska jsou například *Národní písně z okolí domažlického*, *Dětské popěvky a říkánky*, *Hry*, *Pověry a zvyky*.⁴²

Blíže se Němcová nářečím zabývá v korespondenci s Františkem Ladislavem Čelakovským nazvané *Různořečí z okolí domažlického*. Její dialektologická práce je méně známá (je součástí přílohy v knize *Národopisné a cestopisné obrázky z Čech*), přestože se jedná o důležitou dokumentaci a popis přesných aspektů tehdejšího chodského nářečí. V korespondenci se Němcová věnuje např. onomastice, etymologii, fonologii, gradaci,

³⁷ TILLE, Václav (ed.). *Myšlenky Boženy Němcové*. Olomouc: Votobia, 1996. ISBN 80-7198-039-0, s. 75.

³⁸ NĚMCOVÁ, Božena, ČERNÝ, Václav (ed.). *Božena Němcová: sborník statí o jejím životě a díle: 1820-1862*. Ilustroval Adolf KAŠPAR. Praha: E. Šolc, 1912, s. 303–304.

³⁹ NĚMCOVÁ, Božena. *Obrazy z okolí domažlického*. Praha: F. Topic, 1912, s. 24.

⁴⁰ BAAR, Jindřich Šimon. *Paní komisarce*. 2. vyd. Praha: Českomoravské podniky tisk. a vyd., 1925, s. 162.

⁴¹ KUBKA, František a Miloslav NOVOTNÝ. *Božena Němcová*. Praha–Smíchov: V. Neubert, 1941, s. 124.

⁴² KRAMAŘÍK, Jaroslav. Práce Boženy Němcové o Chodsku a její význam v dějinách našeho národopisu. *Český lid* 39. 1952, č. 9/10, s. 213 [cit. 2024-01-29]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/42697250>.

přechylování, rozdílům mezi polenským, jičínským a chodským nářečím. Většinu slov doplňuje o německý překlad, popisuje také skloňování přídavných jmen, užívání předložek a také přikládá výjimky v chodském nářečí.⁴³ O korespondenci se lze dočíst i v *Paní komisarce*.⁴⁴ Kramařík ale uvádí, že její popis chodských nářečí není přesný a nelze jej považovat za jazykovědnou práci, i tak prý ale lze korespondenci označit za důležitou dokumentaci nářečí a kultury. Dále si Němcová dopisuje s Františkem Palackým, jemuž zasílá českou etnografickou terminologii, o níž se Palacký tehdy zajímal, a pravděpodobně si soupis názvů vyžádal.⁴⁵

V Bořicích se Němcová seznámila s místní rodinou sedláků. Od selky si nechala vyprávět různé příhody a mj. se dozvěděla o „domácí nemoci“,⁴⁶ tou se potom zabývala v díle *Karla* a také povídky *Domácí nemoc*, jež upozorňuje na problém odnárodňování Čechů.⁴⁷ S *Domácí nemocí* souvisí také vzpomínka na dceru rodiny v Bořicích, jež považuje lásku k domovu za významnější než lásku k chlapci.⁴⁸ I zde je znatelné vlastenecké poselství. Vesnice Stráž (dnešní Stráž na Šumavě) jí poskytla námět na *Pohorskou vesnici*, hlavní postava v tomto díle je sepsána podle skutečné osoby, podle Jana Konopy, s nímž Němcová navázala dobrý přátelský vztah a po opuštění Chodska s ním dokonce dlouho vedla korespondenci. Jan Konopa, též Honza Kubůc, pocházel z Mrákova. Byl slepý (stejně jako hlavní postava Józa v *Pohorské vesnici*)⁴⁹, vtipný a výřečný, pravděpodobně proto si jej Němcová oblíbila a použila ho jako předlohu pro postavu svého díla.⁵⁰ Působil též jako lidový hudebník, hrál na varhany v kostele a v duu s Jakubem Duffkem se věnoval hře na housle. Na Chodsku jej kvůli slepotě mnozí nazývali „slepáčkem“.⁵¹ Jeho (zřejmě) otec byl dlouholetým mrákovským rychtářem a je popisován jako moudrý a rozumný muž.⁵² Ve spojitosti s rodinou Konopů Václav Tille zmiňuje, že Němcová byla pozvána na svatbu Jiřího Konopy, pravděpodobně sourozence Jana

⁴³ NĚMCOVÁ, Božena, KREJČÍ, Karel (ed.). *Národopisné a cestopisné obrázky z Čech*. Knihovna klasiků (Československý spisovatel). Praha: Československý spisovatel, 1951, s. 159–187.

⁴⁴ BAAR, Jindřich Šimon. *Paní komisarka*. 2. vyd. Praha: Českomoravské podniky tisk. a vyd., 1925, s. 283.

⁴⁵ KRAMAŘÍK, Jaroslav. Práce Boženy Němcové o Chodsku a její význam v dějinách našeho národopisu. *Český lid* 39. 1952, č. 9/10, s. 213 [cit. 2024-01-29]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/42697250>.

⁴⁶ NĚMCOVÁ, Božena. *Obrázky z okolí domažlického*. Praha: F. Topic, 1912, s. 21.

⁴⁷ KRAMAŘÍK, Jaroslav. Práce Boženy Němcové o Chodsku a její význam v dějinách našeho národopisu. *Český lid* 40. 1953, č. 3, s. 122 [cit. 2024-01-29]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/42695573>.

⁴⁸ KRAMAŘÍK, Jaroslav. Práce Boženy Němcové o Chodsku a její význam v dějinách našeho národopisu. *Český lid* 38. 1951, č. 11/12, s. 250 [cit. 2024-01-29]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/42695432>.

⁴⁹ KUBKA, František a Miloslav NOVOTNÝ. *Božena Němcová*. Praha–Smíchov: V. Neubert, 1941, s. 124.

⁵⁰ VONDRÁČKOVÁ, Michaela. Paní komisarka Božena Němcová si chodský venkov zamilovala. *MujRozhlas* [online]. 2022, 21. 1. 2022 [cit. 2024-02-08]. Dostupné z:

<https://plzen.rozhlas.cz/pani-komisarka-bozena-nemcova-si-chodsky-venkov-zamilovala-8665299>.

⁵¹ BAIER, Vladimír. “Opožděné připomínky k publikaci Jaroslava Markla „Česká dudácká hudba“.” *Český Lid* [online], 88 (4.), 2001, s. 377–381. [cit. 2024-02-08]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/42639532>.

⁵² BAAR, Jindřich Šimon. *Paní komisarka*. 2. vyd. Praha: Českomoravské podniky tisk. a vyd., 1925, s. 325.

Konopy.⁵³ Na svých návštěvách se Němcová dozvíдалa příběhy z chodských dějin, a to především od pamětníků a pamětnic přímo spojených s rodem Kozinů – Božena Němcová a kozinovská tradice je popsána zvláště v další kapitole.

Božena Němcová při svém pobytu na Chodsku publikovala v *Květech* a *České včele*, kam zasílala zprávy o životě na Chodsku, o lidech a o tradicích, což, jak se později ukázalo, bylo mnohdy problémové. Do *České včely* začala hojně psát roku 1846, kdy se redaktorem stal Karel Havlíček.⁵⁴ Z publikovaných národopisných črt následně vznikly *Obrazy z okolí domažlického*, které podle Maura nejsou přesným historickým záznamem, ovšem pouhým výsledkem pozorování. I tak mají velký význam pro rozvoj chodské historické tradice. Zároveň dílo obsahuje mnoho odkazů na historii. Ta je autorkou pojata typicky velmi vlastenecky.⁵⁵ Jak je výše uvedeno, Němcová se snažila o rozšíření vlasteneckých myšlenek také na Chodsku, a proto vlastenecké pojetí historie není překvapující.

Jedna z nejznámějších legend publikovaná Němcovou, je legenda o jahodách, jež by neměla před svátkem Jana Křtitele jíst žena, která potratila. Tuto legendu později použila ve svém asi nejznámějším díle, *Babičce*.⁵⁶ Samotná hlavní postava tohoto díla podle Kramaříka disponuje mnoha vlastnostmi žen z Chodska. V *Babičce* Němcová také popisuje zvyky a uvádí přísloví z Chodska. Dokonce vytvořila postavu hajného, jenž má inspiraci v charakteru fořta Bendy ze Stanětic na Chodsku. V *Zámku a podzámčí* Němcová líčí situace inspirované událostmi na Chodsku, konkrétně v Domažlicích, kdy měšťané pomohli chudině při epidemii cholery.⁵⁷ Je tedy jasné, že život na Chodsku měl na Němcovou velký vliv a značně se podepsal také na její tvorbě. Němcová na Chodsku samozřejmě sepsala více pověstí a legend, např. pověst o svatoňovických dolech.⁵⁸

Němcová se ráda sdružovala s obyvateli vesnic. Jedna z nejvýznamnějších rodin, se kterou se spřátelila, byla rodina Borova v Chrastavicích.⁵⁹ Bor plnil funkci chrastavického rychtáře, Baar jej ztvárnil jako chytrého muže, ovšem Chrastavice popisuje jako vesnici mimo Chodsko, protože robotovala pro Horšovský Týn a jejich kostel stál v Třebnicích, což soudržní Chodové vyhodnotili zřejmě jako zradu a vesnici i přes její polohu již dále

⁵³ TILLE, Václav. *Božena Němcová*. Vydání páté. Živé knihy (Družstevní práce). V Praze: Družstevní práce, 1939, s. 71.

⁵⁴ NĚMCOVÁ, Božena, ČERNÝ, Václav (ed.). *Božena Němcová: sborník statí o jejím životě a díle: 1820-1862*. Ilustroval Adolf KAŠPAR. Praha: E. Šolc, 1912, s. 122.

⁵⁵ MAUR, Eduard. *Chodové: historie a historická tradice*. Acta Universitatis Carolinae. Praha: Univerzita Karlova, 1984, s. 30–31.

⁵⁶ KUBKA, František a Miloslav NOVOTNÝ. *Božena Němcová*. Praha–Smíchov: V. Neubert, 1941, s. 124–132.

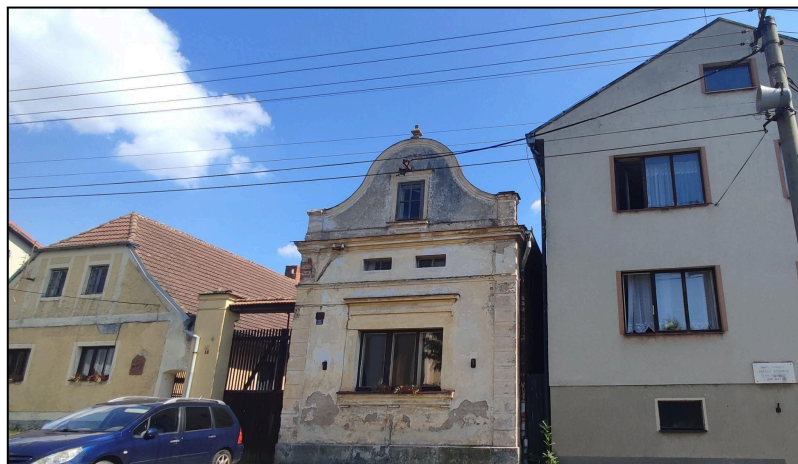
⁵⁷ KRAMAŘÍK, Jaroslav. Práce Boženy Němcové o Chodsku a její význam v dějinách našeho národopisu. *Český lid* 40. 1953, č. 6, s. 257–258 [cit. 2024-01-29]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/42697343>.

⁵⁸ NĚMCOVÁ, Božena, ČERNÝ, Václav (ed.). *Božena Němcová: sborník statí o jejím životě a díle: 1820-1862*. Ilustroval Adolf KAŠPAR. Praha: E. Šolc, 1912, s. 259.

⁵⁹ KUBKA, František a Miloslav NOVOTNÝ. *Božena Němcová*. Praha–Smíchov: V. Neubert, 1941, s. 124–132.

nepovažovali za příslušející k Chodsku.⁶⁰ Tille rychtáře Bora vykresluje jako zrzavého, pokulhávajícího muže. Navíc uvádí, že Bor byl velmi ochotný, rád plnil přání Němcové a byl nápomocný, když Němcová sepisovala výše zmíněné národopisné črty.⁶¹

Obrázek č. 1: Statek rodiny Borovy v Chrástavicích s pamětní deskou

Zdroj: vlastní archiv

Božena Němcová se domažlickému lidu znelíbila, když do novin redaktorovi Karlu Havlíčkovi zaslala další obraz z Domažlic (podle *Obrazů z okolí domažlického* se jednalo o zprávu odhalující místní poměry).⁶² Proto se Domažličané sešli pod okny Němcových a uspořádali zde protest. Němcová si obyvatele Domažlic získala zpět až za dlouhou dobu, když s nimi pořádala kulturní akce a zasadila se o vznik průmyslové školy, na níž vybrala více než 40 zl.⁶³

Zřejmě o události, kdy proti ní lidé tzv. „uspořádali kočičinu“, Němcová píše následující:

„Kdož by to za svou povinnost uznával snížit se k lidu, všimnout si sprostáka a z bludu ho upřímně vyvésti! Raději si ti pánové oči zastřou a uši zacpou, a řeknou vám, že dáváte neslušné věci do časopisů, napíšete-li, že lid až hrůza hluboce v pověrách vězí a že se mu té nejskrovnější stravy duševní nedostává.“⁶⁴

Zde je rozkol mezi myšlenkou samotné Němcové a myšlenkou z díla od Kubky a Novotného, Němcová tuto událost totiž přisuzuje zaslepenosti nevzdělaných lidí, Kubka

⁶⁰ BAAR, Jindřich Šimon. *Paní komisarka*. 2. vyd. Praha: Českomoravské podniky tisk. a vyd., 1925, s. 325.

⁶¹ TILLE, Václav. *Božena Němcová*. Vydání páté. Živé knihy (Družstevní práce). V Praze: Družstevní práce, 1939, s. 70.

⁶² NOVÁK, Arne. In: NĚMCOVÁ, Božena. *Obrazy z okolí domažlického*. Praha: F. Topic, 1912, předmluva s. 7–13, s. 9.

⁶³ TILLE, Václav. *Božena Němcová*. Vydání páté. V Praze: Družstevní práce, 1939. Živé knihy (Družstevní práce), s. 83.

⁶⁴ TILLE, Václav (ed.). *Myšlenky Boženy Němcové*. Olomouc: Votobia, 1996. ISBN 80-7198-039-0, s. 76–77.

a Novotný píše, že lidé protestovali, jelikož Němcová znevažovala a zesměšňovala jejich měšťanostu (starostu⁶⁵). V díle *Božena Němcová: Sborník statí o jejím životě a díle: 1820 – 1862* je též uvedeno, že protest byl uspořádán, protože Němcová otevřeně hanila Domažlice a popisovala nevzdělanost a pověřivost lidu zde.⁶⁶ V *Paní komisarce* se postava Němcové prezentuje názorem, že i přes protestní akci bude nadále psát o špatných poměrech. Baar pomocí rozhovoru dvou Domažličanů popisuje nevraživost tak, že Němcová v novinách velebí sedláky a haní měšťany. Mj. je v tomto rozhovoru také popsán údajný negativní vliv Němcové na rodinu Konopů v Mrákově.⁶⁷ I tak je ale ve výše uvedené myšlence znatelný postoj Němcové k vysoce postaveným Domažličanům, což je z její strany další kritika vysoké sociální vrstvy obyvatel. Je zde také očividná velká odvaha Němcové se za svobodu a dobrou myšlenku postavit proti davu. Tille popisuje situaci také jinak. Němcová prý do *Květu* zaslala informace, které se dozvěděla od služebné Marie Schustrové, jejíž jméno v žádném jiném zdroji není zmíněno. Marie jí vyprávěla o pověrách, husitech, zvycích a domažlických „kalounkářích“. Právě „kalounkáři“ (prodejci střížního zboží, tj. tkanin a látek⁶⁸) se podle Tilleho proti Němcové bouřili. Marie Schustrová byla údajně příbuzná s Rozálií Schustrovou, jež měla v Domažlicích přezdívku Trpaslice. Rozálie měla prý bujnou fantazii, ráda četla a také si mnohdy vymýšlela různé příběhy, proto se jí lidé často posmívali. Němcová ale Rozálii měla ráda a údajně od ní některé příběhy převzala.⁶⁹

Němcová byla z incidentu rozmrzelá, Domažličany jmenovala jako „šosáky“ (upjatí lidé⁷⁰) a nechtěla se s nimi nadále potkávat.⁷¹ I to jistě přispělo k tomu, aby Němcová trávila více času na vesnici. Výše uvedená protestní akce a důvody k ní jsou zřejmě nejvíce diskutabilním aspektem v životě Němcové na Chodsku, protože se zdroje velmi rozrůžňují.

Domažličané do Prahy Karlu Havlíčkovi poslali dopis na protest proti Němcové, ten nebyl publikován, Borovský, s nímž měla velmi vřelý přátelský vztah, se jí naopak veřejně zastal a rovnou také podrobil kvalitní kritice *Obrazy z okolí domažlického*.⁷² I tak se ale

⁶⁵ CREATIVE COMMONS BY-SA. *Měšťanosta*. In: *Dobry slovník* [online]. [cit. 2024-03-21]. Dostupné z: <http://www.dobryslovník.cz/cestina?m%C4%9B%C5%A1%C5%A5anosta>.

⁶⁶ NĚMCOVÁ, Božena, ČERNÝ, Václav (ed.). *Božena Němcová: sborník statí o jejím životě a díle: 1820-1862*. Ilustroval Adolf KAŠPAR. Praha: E. Šolc, 1912, s. 312.

⁶⁷ BAAR, Jindřich Šimon. *Paní komisarce*. 2. vyd. Praha: Českomoravské podniky tisk. a vyd., 1925, s. 262.

⁶⁸ ÚSTAV PRO JAZYK ČESKÝ, v. v. i. *Slovník spisovného jazyka českého* [online]. [cit. 2024-03-15]. Dostupné z: <https://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?heslo=kalo&sti=24839&where=hesla>.

⁶⁹ TILLE, Václav. *Božena Němcová*. Vydání páté. Živé knihy (Družstevní práce). V Praze: Družstevní práce, 1939, s. 74–87.

⁷⁰ KRÍBALOVA, Jitka. *Slovník cizích slov. Scs.abz.cz* [online]. [cit. 2024-03-15]. Dostupné z: <https://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/sosacky>.

⁷¹ TILLE, Václav. *Božena Němcová*. Vydání páté. Živé knihy (Družstevní práce). V Praze: Družstevní práce, 1939, s. 74–87.

⁷² VÁVRA, Vincenc V. *Božena Němcová: pokus životopisný a literární*. Česká knihovna zábavy a poučení (J. Otto). V Praze: J. Otto, 1895, s. 321.

Němcová s Domažličany dlouho neusmířila a i po roce se našli jedinci, kteří proti ní tvrdě brojili. Havlíček nedlouho po incidentu odmítl otisknout jeden z jejích spisů o Chodsku – zřejmě v zájmu zabránění dalšímu konfliktu mezi ní a Domažličany. Nakonec se Němcová s domažlickými měšťany smířila za vyšším účelem – chtěla dále šířit vlastenecké myšlenky v Domažlicích.⁷³

V době, kdy Němcová odjela na léčbu do Františkových Lázní, byla zveřejněna další její publikace v *České včele*, která pojednávala o pohřbu mladého děvčete.⁷⁴ Ten Němcová při pobytu na Chodsku navštívila a cestou domů měla s místním sedlákem dlouhý rozhovor o mládeži, ženách a samozřejmě místních tradicích – tento obsáhlý rozhovor je také součástí *Obrazů z okolí domažlického*.⁷⁵ Němcová se poté vrátila do Domažlic a následně se Němcovi opět stěhovali, tentokrát do Všerub.

Ve Všerubech, kde se Němcovi ocitli v německé a méně komunikativní společnosti⁷⁶, Němcová se snažila o zachování vazeb s chodskými venkovany, dopisovala si s již zmiňovaným Janem Konopou z Mrákova a pozvala chodské přátele také k sobě, aby spolu mohli zkonzultovat události v Praze (jednalo se o červnové povstání, revoluční rok 1848, kdy se Češi bouří, vydávají české knihy a noviny, dovolávají se práv a staví se za ně i vyšší vrstva obyvatelstva⁷⁷). O revolučních událostech se dozvěděla v Plzni a také v Praze, kam vyrazila v kroji v přestrojení za chodskou venkovanku. Povedlo se jí dostat se přes všechny strážce s výmluvou, že je manželkou vojáka, události tedy sama viděla a mohla o nich později referovat chodským přátelům.⁷⁸ O těchto událostech se následně rozhořčeně vyjadřuje ve své korespondenci.⁷⁹ Aby přispěla ke zvýšení vzdělanosti na chodském venkově, prodávala a půjčovala knihy sousedům (toto tvrzení se také plně shoduje s informacemi v *Paní komisarce*⁸⁰). Znovu publikovala v *České včele* (poslední, XI. národopisná črta z *Obrazů z okolí domažlického* zde vyšla roku 1847⁸¹) a *Květech*,

⁷³ TILLE, Václav. *Božena Němcová*. Vydání paté. V Praze: Družstevní práce, 1939. Živé knihy (Družstevní práce), s. 74–83.

⁷⁴ KRAMAŘÍK, Jaroslav. Práce Boženy Němcové o Chodsku a její význam v dějinách našeho národopisu. *Český lid* 39. 1952, č. 1/2, s. 16-21 [cit. 2024-01-29]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/42697162>.

⁷⁵ NĚMCOVÁ, Božena. *Obrazy z okolí domažlického*. Praha: F. Topic, 1912, s. 66–72.

⁷⁶ NĚMCOVÁ, Božena, ČERNÝ, Václav (ed.). *Božena Němcová: sborník statí o jejím životě a díle : 1820-1862*. Ilustroval Adolf KAŠPAR. Praha: E. Šolc, 1912, s. 329.

⁷⁷ BAAR, Jindřich Šimon. *Paní komisarka*. 2. vyd. Praha: Českomoravské podniky tisk. a vyd., 1925, s. 275.

⁷⁸ KRAMAŘÍK, Jaroslav. Práce Boženy Němcové o Chodsku a její význam v dějinách našeho národopisu. *Český lid* 39. 1952, č. 7/8, s. 166 [cit. 2024-01-29]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/42697193>.

⁷⁹ NĚMCOVÁ, Božena, ČERNÝ, Václav (ed.). *Božena Němcová: sborník statí o jejím životě a díle: 1820-1862*. Ilustroval Adolf KAŠPAR. Praha: E. Šolc, 1912, s. 117.

⁸⁰ BAAR, Jindřich Šimon. *Paní komisarka*. 2. vyd. Praha: Českomoravské podniky tisk. a vyd., 1925, s. 261.

⁸¹ NĚMCOVÁ, Božena, ČERNÝ, Václav (ed.). *Božena Němcová: sborník statí o jejím životě a díle: 1820-1862*. Ilustroval Adolf KAŠPAR. Praha: E. Šolc, 1912, s. 122.

tentokrát zprávy ze Šumavy. Ve Všerubech se i tak cítila velmi osamělá, dlouho zde ale s rodinou nebydlela, jelikož Josef Němec byl přeložen do Nymburka.⁸²

O dokumentaci chodského folklóru v podání Němcové je zmínka také v *Paní komisarce*, kde je uvedeno, že sepisuje staré zvyky a pohádky a zajímá se o chodské kroje.⁸³ Mj. se věnovala i lidovému léčení chodských obyvatel, podle Kramaříka byla první literátkou, která se tímto tématem zabývala. Němcová také zkoumá postavení ženy (lěčitelky) na chodském venkově.⁸⁴ O postavení žen na Chodsku se velmi zajímala, popisovala práci venkovské ženy a kritizovala, že dívky zastávají i mužskou práci a mužské protějšky mají práce méně.⁸⁵ I Tille ve svém díle zdůrazňuje zájem Němcové o patriarchální poměry.⁸⁶ Němcová zvláštní důraz klade na vzdělání žen, o čemž zasílá obrazy do *České včely*. Žena bez vzdělání podle ní nemůže být dobrou matkou.⁸⁷ Navíc prý mnoho dívek vzdělávání a vlastenectví považuje pouze za módu, a tak je jejich postoj k takovým tématům pouze póza. Němcová chtěla ze svých poznámek o poměrech na Chodsku sepsat rozsáhlejší dílo, ovšem vzhledem k zdravotnímu stavu již měla se psaním obtíže a vytvořit tak obsáhlou a náročnou práci o Chodsku pro ni již nebylo možné.⁸⁸

Mgr. Josef Nejdrl dále např. o konfliktu Němcové s chodskou vzdělaností říká, že Němcová se ve svých poznámkách zmiňuje, že ji překvapuje nezájem o vzdělanost mezi obyvateli Chodska (přičemž Němcová a další zdroje tvrdí, že lid zájem o vzdělání má, ale nedostává se mu ho). Tímto je pravděpodobně zamýšleno obyvatelstvo v Domažlicích, protože naopak v *Obrazech z okolí domažlického* Němcová uvádí, že je překvapena zájmem venkovanů o četbu a kulturní úroveň vesnického obyvatelstva. To dokazuje např. její sběr lidové slovesnosti, následné sepsání těchto nově nabytých znalostí a vydání pohádek – z Chodska pochází např. *Čert a Káča*, *Čertův švagr* a *Chytrá horákyně*. Narozdíl od pohádek jejích vrstevníků spisovatelů se pohádky Němcové vyznačují užitím vtipu a výrazným soubojem mezi hloupostí a moudrostí. Do svých pohádek prý nezahrnovala sociální prostředí, ve kterém vznikly, a tak se její pohádky nepyšní vysokou mírou drsných a morbidních scén, jako je tomu např. u Hanse Cristiana Andersena či bratří

⁸² KUBKA, František a Miloslav NOVOTNÝ. *Božena Němcová*. Praha–Smíchov: V. Neubert, 1941, S. 134–143.

⁸³ BAAR, Jindřich Šimon. *Paní komisarce*. 2. vyd. Praha: Českomoravské podniky tisk. a vyd., 1925, s. 157.

⁸⁴ KRAMAŘÍK, Jaroslav. Práce Boženy Němcové o Chodsku a její význam v dějinách našeho národopisu. *Český lid* 39. 1952, č. 3/4, s. 78 [cit. 2024-01-29]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/42695469>.

⁸⁵ KRAMAŘÍK, Jaroslav. Práce Boženy Němcové o Chodsku a její význam v dějinách našeho národopisu. *Český lid* 40. 1953, č. 3, s. 122 [cit. 2024-01-29]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/42695573>.

⁸⁶ TILLE, Václav. *Božena Němcová*. Vydání páté. V Praze: Družstevní práce, 1939. Živé knihy (Družstevní práce), s. 76–77.

⁸⁷ KRAMAŘÍK, Jaroslav. Práce Boženy Němcové o Chodsku a její význam v dějinách našeho národopisu. *Český lid* 38. 1951, č. 11/12, s. 249 [cit. 2024-01-29]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/42695432>.

⁸⁸ KRAMAŘÍK, Jaroslav. Práce Boženy Němcové o Chodsku a její význam v dějinách našeho národopisu. *Český lid* 40. 1953, č. 3, s. 123 [cit. 2024-01-29]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/42695573>.

Grimmů (s tím ovšem nekoresponduje názor Kramaříka, jenž o pohádce *Čert a Káča* píše, že je ostře sociálně vyhocená⁸⁹, Tille též popsal sociální pozadí některých pohádek a uvádí také, jak moc Němcová pohádky oproti původnímu znění upravovala⁹⁰). Ředitel Muzea Chodska dále říká, že vesničané si Němcovou okamžitě oblíbili. Je tomu tak, protože Němcová byla komunikativní a otevřená žena. Přestože se přistěhovala z Prahy, nad obyvatele vesnic se nepovyšovala, mluvila s nimi česky (a tedy ukázala, že se cítí být ve stejné sociální vrstvě) a nevyžadovala, aby jí onikali, jak je popsáno v *Obrazech z okolí domažlického* a výše v této kapitole.⁹¹

Dále Mgr. Josef Nejdrl říká, že Němcová velmi pozitivně nahlížela na soudržnost chodského vesnického obyvatelstva. Právě na vesnici si také poprvé všimla výrazu „buláci“, jímž Chody nazývá v *Obrazech z okolí domažlického* (až v prosinci roku 1845 poprvé lid nazvala Chody⁹²). Označení „buláci“ je podle článku v časopisu *Naše řeč* vyvoláno různou podobou přičestí minulého činného slovesa *být – byl*, na Chodsku *bul*, tento jev zde přetrvával ještě v minulém století.⁹³ Totéž uvádí také Eduard Maur ve svém díle *Chodové*.⁹⁴ Ředitel Muzea Chodska dále rozebírá, že se Němcová, jak je mj. v práci již zmíněno, snažila pozvednout vzdělanost v chodských vesnicích, poskytovala tamním obyvatelům knihy a také s nimi komunikovala o událostech např. z roku 1848 v Praze, přiblížila tak lidem politický kontext doby a objasnila jim, co se v jejich zemi děje.⁹⁵ Povědomí o dění v zemi považovala za důležité a jistě jej měla za důležitou součást vlasteneckých idejí. Mj. se svým manželem ze Všerub podnikala procházky do vesnic, kde společně poučovali lid o konstituci, snažili se před nimi vyzdvihnout význam českého tisku, z něhož často důležité zprávy lidem přímo četli.⁹⁶

V díle *Paní komisarka* je také mnoho zmínek o charakteru tzv. Fastra, o němž tato kapitola ještě nepojednávala, protože ostatní prameny Petra Fastra zmiňují buď okrajově, nebo vůbec. Jedná se o reálnou osobu spojenou s rodinou Němcových. Petr Fastr byl vůdce revoluční Prahy roku 1848, vlastenec a revolucionář pocházející z Domažlic.⁹⁷ Roku 1848

⁸⁹ KRAMAŘÍK, Jaroslav. Práce Boženy Němcové o Chodsku a její význam v dějinách našeho národopisu. *Český lid* 39. 1952, č. 1/2, s. 16–21 [cit. 2024-01-29]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/42697162>.

⁹⁰ TILLE, Václav. *Božena Němcová*. Vydání páté. V Praze: Družstevní práce, 1939. Živé knihy (Družstevní práce), s. 79.

⁹¹ NEJDRL, Josef, ředitel Muzea Chodska [ústní sdělení]. Domažlice, 27.9.2023.

⁹² MAUR, Eduard. *Chodové: historie a historická tradice*. Acta Universitatis Carolinae. Praha: Univerzita Karlova, 1984, s. 33.

⁹³ RUBÍN, Antonín. K územnímu ústupu dvou jihozápadočeských nářečních jevů. *Naše řeč* [online]. 63. 1980, č. 1, s. 20–26 [cit. 2024-02-08]. Dostupné z: http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=6166#_ftn1.

⁹⁴ MAUR, Eduard. *Chodové: historie a historická tradice*. Acta Universitatis Carolinae. Praha: Univerzita Karlova, 1984, s. 25.

⁹⁵ NEJDRL, Josef, ředitel Muzea Chodska [ústní sdělení]. Domažlice, 27.9.2023.

⁹⁶ NĚMCOVÁ, Božena, ČERNÝ, Václav (ed.). *Božena Němcová: sborník statí o jejím životě a díle: 1820-1862*. Ilustroval Adolf KAŠPAR. Praha: E. Šolc, 1912, s. 311.

⁹⁷ Petr Fastr. *Šumava.cz* [online]. 2024 [cit. 2024-03-13]. Dostupné z: <https://www.sumava.cz/rozcestnik/kultura-a-pamatky/osobnosti/fastr-petr/>.

po výše popsaných událostech z Prahy uprchl a chtěl se skrýt v bytě Němcových. Ti ale byli na listině podezřelých, proto nebylo možné, aby u nich zůstal. V den, kdy odešel, byl dům Němcových prohledán a Josef Němec byl vyslýchán.⁹⁸ Petr Fastr byl ale v červnu 1848 na udání nakonec zatčen. V témže roce jej propustili a Fastr žil až do smrti v ústraní.⁹⁹

2.1. Němcová a kozinovská pověst

Jindřich Šimon Baar v *Paní komisarce* píše o Chodech, kteří zvažují, zda se s Němcovou podělit o příběh o Lamingenovi a Kozinovi. Na svou minulost jsou velmi hrdí a nikdo cizí prý nemůže pochopit jejich hluboký a citelný vztah k této historické události, což je důvodem, proč se rozhodnou spisovatelce příběh nevyprávět.¹⁰⁰ Němcová se ale o Kozinovi samozřejmě doslechla a píše o něm a jeho příběhu v *Obrazech z okolí domažlického*.¹⁰¹ Maur ve svém díle uvádí, že není jasné, zda o něm Němcová věděla ještě před příjezdem do Domažlic. Je ale jisté, že než popsal kozinovskou pověst, již věděla, že Chodové kdysi povstali proti vrchnosti. Statečné činy Chodů objevila již v chodském augustiniánském klášteře, kde viděla obraz bitvy Břetislava I. s Jindřichem III., jíž se Chodové účastnili.

Němcová o Kozinovi píše již na jaře roku 1846 na základě níže uvedené výpovědi. V první části příběhu popisuje chodské výsady, zde vyvrací názor Hála na původ těchto výsad a místo Břetislava uvádí jako vydavatele neznámého českého krále.¹⁰²

O tzv. kozinovské pověsti se Němcová podle Kramaříka, Tilleho a mnoha dalších literátů dozvěděla ve vesnici Újezd u Trhanova (Maur ale uvádí, že se k takovým informacím mohla dostat kdekoli jinde¹⁰³), odkud Kozina pocházel a kde ji do této historické látky zasvětila místní stařena.¹⁰⁴ Stařena prý vyprávění převzala od selky, které bylo 105 let.¹⁰⁵ Pověst Němcová zpracovala dvakrát, jednou v *České včele* a podruhé v korespondenci Františku Ladislavu Čelakovskému. Jak je již výše zmíněno, jedna verze

⁹⁸ NĚMCOVÁ, Božena, ČERNÝ, Václav (ed.). *Božena Němcová: sborník statí o jejím životě a díle: 1820-1862*. Ilustroval Adolf KAŠPAR. Praha: E. Šolc, 1912, s. 329.

⁹⁹ Petr Fastr. *Šumava.cz* [online]. 2024 [cit. 2024-03-13]. Dostupné z: <https://www.sumava.cz/rozcestnik/kultura-a-pamatky/osobnosti/fastr-petr/>.

¹⁰⁰ BAAR, Jindřich Šimon. *Paní komisarka*. 2. vyd. Praha: Českomoravské podniky tisk. a vyd., 1925, s. 160.

¹⁰¹ NĚMCOVÁ, Božena. *Obrazy z okolí domažlického*. Praha: F. Topic, 1912, s. 60.

¹⁰² MAUR, Eduard. *Chodové: historie a historická tradice*. Acta Universitatis Carolinae. Praha: Univerzita Karlova, 1984, s. 33–34.

¹⁰³ tamtéž

¹⁰⁴ KRAMAŘÍK, Jaroslav. Práce Boženy Němcové o Chodsku a její význam v dějinách našeho národopisu. *Český lid* 38. 1951, č. 11/12, s. 250 [cit. 2024-01-29]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/42695432>.

¹⁰⁵ MAUR, Eduard. *Chodové: historie a historická tradice*. Acta Universitatis Carolinae. Praha: Univerzita Karlova, 1984, s. 34.

je zpracovaná podle vyprávění ženy v Újezdě a obsahuje informaci o Kozinovo smrti v Klatovech. V té době skutečně bylo krajské město Chodská Klatovy, a proto stařena zřejmě předpokládala, že poprava proběhla zde. Kozina byl ale popraven v Plzni (zhruba v místech vodárenské věže v areálu dnešního Plzeňského prazdroje¹⁰⁶).

Němcová zde také užívá výrazu „Kosina“. Podle Kramaříka se zde jedná o neznalost při prvním poslechu interpretace této pověsti.¹⁰⁷ Naopak v díle *Chodové: historie a historická tradice* je krom tohoto uvedeno, že Němcová se mohla s kozinovskou pověstí setkat nejprve v německé verzi. Možností je také, že se tehdy skutečně mezi lidmi pojednávalo o Kosinovi.¹⁰⁸

Velmi podobný text o Kozinovi sepsal MUDr. Georg Leopold Weisel, lékař a specialista na židovské tradice, jenž se oženil s Češkou Pavlovskou a vlivem sňatku se přidal ke katolické víře. Němcová jej údajně navedla, aby sepsal historii vzpoury chodského lidu proti Lamingenovi.¹⁰⁹ Protože pověst slyšel Weisel poprvé zřejmě právě od Němcové, jejich texty se velmi podobají. Kramařík uvádí, že při psaní původního textu Němcová Weisela neznala, a proto není možné, aby se ona nechala inspirovat jím.¹¹⁰ Maur popisuje, jak Němcová v dopise Havlíčkovi vypráví, že Weisel bude její soused a že od něj ještě nic nečetla. Takto by jistě nepostupovala, kdyby autora osobně znala. Zde se shodují všechny dohledatelné zdroje, proto je téměř jisté, že Němcová text o Kozinovi sepsala bez vazeb na Weisela (zajímavostí ale zůstává, že Weisel uvádí jméno Kozina, nikoliv Kosina).¹¹¹

Mj. se u Němcové s rozdílem od ostatních autorů popisujících kozinovskou pověst vyskytují zcela nové motivy, např. Kozina zpívající náboženské písně při cestě na popraviště (Kramařík se v této látce shoduje s Maurem¹¹²). Němcová navíc popisuje Kozinovo ženu, jež odmítá peněžní dary (podle Maura je to čistý výmysl Němcové¹¹³), a Kozinu jako újezdského rychtáře. Podle Kramaříka je Kozinovi připisována rychtářská

¹⁰⁶ KÝROVÁ, Peggy. Plzeňaně si připomenou vůdce chodského povstání Jana Sladkého Kozinu. *Plzeň.cz, zpravodajský portál* [online]. 2022 [cit. 2024-03-01]. Dostupné z: <https://www.plzen.cz/plzenane-si-v-sobotu-pripomenou-popravu-jana-sladkeho-koziny-vudce-chodskeho-povstani>.

¹⁰⁷ KRAMAŘÍK, Jaroslav. Látky a motivy nejstarších verzí kozinovské pověsti. *Český lid* 50. 1951, č. 6, s. 323 [cit. 2024-01-29]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/42698803>.

¹⁰⁸ MAUR, Eduard. *Chodové: historie a historická tradice*. Acta Universitatis Carolinae. Praha: Univerzita Karlova, 1984, s. 46.

¹⁰⁹ KRAMAŘÍK, Jaroslav. Práce Boženy Němcové o Chodsku a její význam v dějinách našeho národopisu. *Český lid* 39. 1952, č. 3/4, s. 79 [cit. 2024-01-29]. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/42695469>.

¹¹⁰ KRAMAŘÍK, Jaroslav. Látky a motivy nejstarších verzí kozinovské pověsti. *Český lid* 50. 1951, č. 6, s. 323 [cit. 2024-01-29]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/42698803>.

¹¹¹ MAUR, Eduard. *Chodové: historie a historická tradice*. Acta Universitatis Carolinae. Praha: Univerzita Karlova, 1984, s. 51–52.

¹¹² MAUR, Eduard. *Chodové: historie a historická tradice*. Acta Universitatis Carolinae. Praha: Univerzita Karlova, 1984, s. 45.

¹¹³ tamtéž

hodnost důkazem, že Chodové dali lidovému hrdinovi ideální vlastnosti a přáli si, aby nestál proti nim na straně vrchnosti.¹¹⁴ Dalším do té doby neznámým motivem je samovolné zvonění zvonů, když byl Kozina veden na popravu. Z těchto faktů lze usoudit, že Němcová si pověst dokreslila podle svého uvážení (zřejmě za účelem zliterárnění).

Němcová dále k pověsti založené na vyprávění stařeny připojuje také osobní poznámky. Jedná se např. o zmínku o pokoji, kde zemřel Lamingen a kde nikdo dlouho nechtěl přebývat. Také zmiňuje tři Lamingenovy sestry, které zesnulému bratrovi údajně nechaly vystavět tři kamenné kříže¹¹⁵ (ty byly postavené 16 let před smrtí Lamingena, což dokazuje na nich vytesaný letopočet 1680, proto se jedná o výmysl či nepravost získaných informací¹¹⁶).

Podle Maura ale Němcová v pověsti naprosto vynechává vlastní vzpouru Chodů, o níž ostatní autoři jako Papstmann píší. Kozina v jejím díle funguje jako reprezentant celé chodské vzpoury a jediný hrdina, jedná se o velké zjednodušení příběhu. Na rozdíl od Papstmanna Němcová také nepopisuje krutosti páchané Chody, což Eduard Maur dává za vinu tlaku cenzury.¹¹⁷ Vypuštění této části pověsti lze také připsat idealizujícímu stylu, kterým Němcová píše (Němcová prý realisticky vidí mnoho aspektů života kolem sebe, ovšem romantický styl, kterým píše, jí nedovoluje popisovat realisticky¹¹⁸).

V pojetí Němcové je podle Maura znatelný také protifeudální zápas, což byl v tu dobu poměrně nový jev v literatuře, a Němcová byla jednou z prvních, kteří tuto myšlenku prosazovali. Protifeudální ideu v rámci pověsti o Kozinovi sdílí také Georg Leopold Weisel.¹¹⁹

Němcová o kozinovské pověsti pojednává také v dopise adresovaném Františku Ladislavu Čelakovskému. Píše o černé barvě na chodských krojích, což je prý připomínka Kozinovy smrti (nebo také připomínka ztráty chodské samosprávy¹²⁰). Dříve se na šňůrkách a dámských čepcích patřících k chodskému kroji nosilo zlaté prošívání, po

¹¹⁴ KRAMAŘÍK, Jaroslav. Látky a motivy nejstarších verzí kozinovské pověsti. *Český lid* 50. 1951, č. 6, s. [326] [cit. 2024-01-29]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/42698803>.

¹¹⁵ MAUR, Eduard. *Chodové: historie a historická tradice*. Acta Universitatis Carolinae. Praha: Univerzita Karlova, 1984, s. 34.

¹¹⁶ MAUR, Eduard. *Chodové: historie a historická tradice*. Acta Universitatis Carolinae. Praha: Univerzita Karlova, 1984, s. 51.

¹¹⁷ MAUR, Eduard. *Chodové: historie a historická tradice*. Acta Universitatis Carolinae. Praha: Univerzita Karlova, 1984, s. 47.

¹¹⁸ NĚMCOVÁ, Božena, ČERNÝ, Václav (ed.). *Božena Němcová: sborník statí o jejím životě a díle : 1820-1862*. Ilustroval Adolf KAŠPAR. Praha: E. Šolc, 1912, s. 291.

¹¹⁹ MAUR, Eduard. *Chodové: historie a historická tradice*. Acta Universitatis Carolinae. Praha: Univerzita Karlova, 1984, s. 47.

¹²⁰ MAUR, Eduard. *Chodové: historie a historická tradice*. Acta Universitatis Carolinae. Praha: Univerzita Karlova, 1984, s. 55.

Kozinově smrti Chodové vyměnili zlatou za černou.¹²¹ Tuto skutečnost ve svém díle uvádí i Eduard Maur.¹²²

Podle Maura ale záznam kozinovské pověsti v pojetí Němcové není historicky přesný (jako mnoho dalších jejích děl, viz výše) a je třeba na něj kriticky nahlížet a zohlednit, že vyprávění stařeny Němcová upravila, aby byla pověst literárně zajímavá a působila umělecky (také pověst popisuje s typickou nacionální ideou, Lamingenovi přisuzuje cizí původ a Chodům dává roli průbojných a hrdých Čechů¹²³). Maur dále poznamenává, že pověst podaná Němcovou je velmi podobná jiným zpracováním osudu Koziny, např. pověsti od Arnošta Papstmana (podrobné srovnání textů viz *Chodové: historie a historická tradice*), v níž je stejně jako u Němcové pasáž o milánském tažení, při němž vznikly chodské výsady, což není popsáno v žádné jiné verzi pověsti. Je ale možné, že Papstmann i Němcová vycházeli z Karla Jaromíra Erbena, který na Chodsku prováděl průzkum v archivech. Maur ale uvádí, že Němcová určitě vychází z Papstmana, z Němcové potom vychází Weisel.¹²⁴

I přes nesrovnalosti, nedostatky a chybějící či naopak přebývající informace lze na základě výše zmíněných faktorů kozinovskou pověst v podání Němcové označit za kvalitní a literárně velmi hodnotný historický záznam, jenž nám poskytuje pohled na určité období na Chodsku z jiného úhlu a hlavně očima obyčejných venkovských lidí, kteří ke Kozinovi chovali úctu, byli s ním pokrevně spjati a vážili si ho tak moc, že příběh o něm lze považovat za jeden z nejvýznamnějších chodských kulturních pokladů.

3. Dobročinný a vlastenecký spolek paní a dívek Božena Němcová

Dobročinný spolek paní a dívek „Božena Němcová“ byl velmi významný a odkazuje na něj především periodika *Domažlické listy* a *Posel od Čerchova*. V těchto dvou dobových novinách se o Boženě Němcové často pojednávalo také před vznikem spolku, což pouze dokazuje, jak významný odkaz na Chodsku po sobě tato česká spisovatelka zanechala.¹²⁵ Zároveň je vznik tohoto spolku důkazem, že po smrti Boženy Němcové se

¹²¹ KRAMÁŘÍK, Jaroslav. Látky a motivy nejstarších verzí kozinovské pověsti. *Český lid* 50. 1951, č. 6, s. 329 [cit. 2024-01-29]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/42698803>.

¹²² MAUR, Eduard. *Chodové: historie a historická tradice*. Acta Universitatis Carolinae. Praha: Univerzita Karlova, 1984, s. 53.

¹²³ MAUR, Eduard. *Chodové: historie a historická tradice*. Acta Universitatis Carolinae. Praha: Univerzita Karlova, 1984, s. 48.

¹²⁴ MAUR, Eduard. *Chodové: historie a historická tradice*. Acta Universitatis Carolinae. Praha: Univerzita Karlova, 1984, s. 34–52.

¹²⁵ Štědrý večer Boženy Němcové. *Posel od Čerchova* 15. 1886, č. 52, s. [4].

velmi zvýšil zájem o její osobu a téměř okamžitě se stala velkou českou literární osobností. Přestože spolek se svými činnostmi občas lišil od náhledu na život Němcové, scházely se členky spolku a česká spisovatelka v realizaci ženy.

V roce 1886, 25 let po úmrtí Boženy Němcové, chtěly paní a dívky z Domažlic a okolí uspořádat buffet na ledu a výnos z této události věnovat k založení sirotčince. Městská rada ovšem prohlásila, že o sirotky se postará sama, a tak byly tyto peníze použity k uctění památky české spisovatelky. Byl tedy založen spolek paní a dívek Božena Němcová, jehož především charitativní ideály byly poprvé zveřejněny ve článku z *Posla od Čerchova* v roce 1888. V tomto článku zároveň zakládající členky vyzývají veřejnost k účasti na první valné hromadě tohoto spolku, jež se má konat 10. května 1888.¹²⁶

Tímto rokem se tedy Dobročinný a vlastenecký spolek paní a dívek Božena Němcová zařadil mezi další spolky fungující na území Domažlic jako Hasičský spolek, Sokol, Odbor ústřední matice školské (jž Dobročinný spolek Boženy Němcové mnohokrát finančně vypomohl), feriální spolek akademiků Chod či spolek ku podporování chudých studujících na zdejším vyšším gymnáziu.¹²⁷

Zřizující valná hromada, na kterou se dostavilo 25 dam a dívek, byla uvedena slovy JUDr. Františka Wellnera, syna úspěšného právníka Maxmiliána Wellnera.¹²⁸ Za předsedkyni pro tuto valnou hromadu byla zvolena Anna Kovářová, zároveň se osobně i prostřednictvím přítomných dam ke spolku přihlásilo 37 žen a dívek, které jakožto aktivní členové měli skládat roční příspěvek 1 zl. ročně. Dalších 7 dam se rozhodlo stát se přispívajícími členy, kteří měli přispívat 50 kr. ročně. Po sečtení výnosů z výše zmiňovaného buffetu na ledu a nově složených členských příspěvků dosáhlo počáteční jmění více než 61 zl. Po skončení valné hromady byl zvolen výbor v následujícím složení.

Anna Kovářová, rodným příjmením Štrecová a choť profesora ve výslužbě, jež 11 let po založení spolku zemřela¹²⁹, byla zvolena jako předsedkyně a Vilma Srnová, choť ředitele obecných a měšťanských škol Antonína Srny¹³⁰ a věrná členka spolku,¹³¹ jako místopředsedkyně. Anna Doubkova, která byla zřejmě podporovatelkou české divadelní scény¹³² a část její rodiny zřejmě emigrovala do Ameriky¹³³, se stala kasírkou a Anna

¹²⁶ Provolání. *Posel od Čerchova* 17. 1888, č. 19, s. [3].

¹²⁷ Spolky. *Domažlické listy* 9. 1888, č. 24, s. [4].

¹²⁸ *Klatoviny: Klatovské tváře I*. Uživatelský příspěvek [online]. In: . [cit. 2024-02-22]. Dostupné z: <https://klatoviny.blogspot.com/2020/02/klatovske-tvare-i.html>.

¹²⁹ Úmrtí. *Posel od Čerchova* 17. 1898, č. 16, s. [2].

¹³⁰ Díkuvzdání. *Posel od Čerchova* 17. 1898, č. 24, s. [4].

¹³¹ *Národní politika* 6. 1888, č. 262, s. [3]. ISSN 1802-5110. Dostupné také z:

<https://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:7d25a2a0-6644-11dc-a035-000d606f5dc6>.

¹³² *Divadelní kalendář na rok 7*. V Praze: Antonín Šrut, 1888, č. 1, s. 79. Dostupné také z:

<https://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:9eac60ee-7e28-4520-bd58-f6c84470469b>.

¹³³ Do Ameriky. *Posel od Čerchova* 15. 1886, č. 9, s. [3].

Pittlova, jež se i v životě mimo spolek věnovala charitativním činnostem jako např. šití šatů pro chudé dívky,¹³⁴ byla ustanovena jednatelkou. Marie Šefčíková, majitelka domu ve Vítkovicích a z nich také pravděpodobně pocházející,¹³⁵ ve spolku fungovala jako zapisovatelka. Zuzana Duffková, choť okresního starosty v Domažlicích,¹³⁶ zastávala pozici knihovničky. Jako první revizorky ve spolku pracovaly Anna Peroutková, jež se pravděpodobně podílela také na dalších charitativních akcích a sbírkách¹³⁷ a jejíž rodina pravděpodobně emigrovala do Ameriky,¹³⁸ a Augusta Samohrdová, možná studentská láska spisovatele Bohdana Jelínka¹³⁹ a choť profesora domažlického gymnázia.¹⁴⁰ Jako dozorkyně byla vybrána Marie Grögrová, manželka veřejného posluhy,¹⁴¹ a Louisa Peková, manželka domažlického civilního inženýra.¹⁴² Jako pořadatelky spolek vybral Marii Pittlovou, žačku kurzů české dívčí pokračovací a hospodyňské školy ve Vítkovicích,¹⁴³ a Josefu Regálovou, autorku Rodinné kroniky, v níž se mj. zabývá také Boženou Němcovou¹⁴⁴, objevuje se zde tedy další spojitost s obrozeneckou autorkou.¹⁴⁵ O dva roky později se jako další aktivní členky přihlásily Marie Adamovicová, která se stejně jako výše zmíněná Anna Pittlova podílela na charitativním šití šatů pro chudé dívky,¹⁴⁶ Marie Královcová, jež se podílela na dokumentaci zvyků na Chodsku,¹⁴⁷ Markéta Soukupová, možná obyvatelka Luženic,¹⁴⁸ a novým přispěvatelem se stal také Ambrož Polák, člen

¹³⁴ *Časopis turistů* [online]. Praha: Klub českých turistů, 14. 1902 [cit. 2024-01-28], č. 1, str. 41.

¹³⁵ *Věstník Ústřední Matice Školské*. Praha: Ústřední Matice školská, 1895 [cit. 2024-01-28], 11. (3.), s. 54. Dostupné také z: <https://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:d624dcf0-a30a-11e7-a093-005056825209>.

¹³⁶ *Národní listy* 46 [online]. Praha: Julius Grégr, 1905, č. 6, s. [3]. ISSN 1214-1240.

¹³⁷ *Ženské listy: Časopis pro záležitosti žen a dívek československých*. Praha: F. A. Urbánek, 39. 1911 [cit. 2024-01-28], č. 5, s. 107. ISSN 1802-7237. Dostupné také z:

<https://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:9ffd3120-435e-11dd-b505-00145e5790ea>.

¹³⁸ Do Ameriky. *Posel od Čerchova* 15. 1886, č. 9, s. [3].

¹³⁹ *Lidové noviny*. Brno: Vydavatelské družstvo Lidové strany v Brně, 42. 1934 [cit. 2024-01-28], č. 310, s. [7]. ISSN 1802-6265. Dostupné také z: <https://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:b8a6d830-0fcc-11dd-9749-000d606f5dc6>.

¹⁴⁰ Tři cenné knihy jako dar od profesora Samohrda. *Posel od Čerchova*. 22. 1893, č. 46, s. [3].

¹⁴¹ *Národní listy*. Praha: Julius Grégr, 55. 1915, č. 124, s. [8]. ISSN 1214-1240. Dostupné také z:

<https://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:ef586ac0-dbcd-11dc-81c6-000d606f5dc6>.

¹⁴² *Národní listy*. Praha: Julius Grégr, 55. 1915, č. 128, s. [5]. ISSN 1214-1240. Dostupné také z:

<https://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:3156ef10-3c3f-11dd-8417-000d606f5dc6>.

¹⁴³ *Výroční zpráva české dívčí pokračovací a hospodyňské školy ve Vítkovicích*. Vítkovice: Česká dívčí pokračovací a hospodyňská škola, 9. 1910, s. 20. Dostupné také z:

<https://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:58c68283-2fa5-4774-85d3-1696e8f79b95>.

¹⁴⁴ *Časopis Rodopisné společnosti československé v Praze*. Praha: Rodopisná společnost československá, 12. 1940, č. 1, s. 18. ISSN 1805-6490. Dostupné také z:

<https://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:75f217c9-3588-4538-b9b4-d5892e971e57>.

¹⁴⁵ Zařizující valná hromada. *Posel od Čerchova* 20. 1888, č. 17, s. [1].

¹⁴⁶ *Časopis turistů*. Praha: Klub českých turistů, 14. 1902 [cit. 2024-01-28], č. 1, s. [41]. Dostupné také z:

<https://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:00a0a1b0-6160-11e5-9a33-5ef3fc9ae867>.

¹⁴⁷ *Český lid: sborník věnovaný studiu lidu českého v Čechách, na Moravě*. Praha: V. Šimáček, 1. 1892, s. 73. ISSN 0009-0794. Dostupné také z: <https://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:abae231e-4611-11e1-1121-001143e3f55c>.

¹⁴⁸ Obyvatelka z Luženic Soukupová. *Posel od Čerchova* 13. 1884, č. 20, s. [2].

spolku přispívajícího na chudé studenty¹⁴⁹, církevní představitel v Domažlicích¹⁵⁰ a mj. první muž, jenž je v souvislosti se členy spolku zmíněn.¹⁵¹

Roku 1889 spáchal korunní princ Rudolf sebevraždu, kvůli všeobecnému smutku tedy musel spolek odložit kulturní akce, jež byly naplánovány. Až dne 12. února pořádal spolek zábavu s názvem „Přátelstvu“. Taneční zábava byla hodnocena velmi pozitivně, a proto byl několik dní poté v *Poslu od Čerchova* publikován článek, který sloužil jako poděkování a zároveň politování pomíjejících vesnických tradic.¹⁵²

Spolek brzy začal pořádat i jiné kulturní akce jako například nedělní vycházky¹⁵³, zábavné večírky¹⁵⁴ či taneční zábavy¹⁵⁵. Co se týče akcí dobročinných, mimo přispívání na chudé a na rozvoj vzdělání se spolek např. věnoval výrobě ložních příkrývek.¹⁵⁶

Již v roce 1891 se spolek pyšnil 115 členy, z čehož 17 přispěvatelů byli muži. Tento rok byly zaznamenány i významné charitativní počiny spolku, například peněžitá podpora chudým, dar spolku „Komenský“, financování obědů pro chudé nemocné či dary chudým žákyním.¹⁵⁷

Zvláštní důraz kladl spolek na obdarování chudých na Štědrý den.¹⁵⁸ Spolek krom charity investoval také do nákupu knih a časopisů.¹⁵⁹

Další významnou akcí, jež spolek v Domažlicích uspořádal, byla bezesporu originální taneční akce, která se nesla v duchu tradic. Tato kulturní událost měla ukázat, jak se v Domažlicích tančilo před 50 lety, tedy zhruba v letech, kdy v Domažlicích bydlela také Němcová.¹⁶⁰

V roce 1893 se členové spolku rozhodli ukázat veřejnosti výtvořiny pošumavských žen z dob tehdejších i z dob dřívějších. Vyzvali také ženy, které nebyly členkami, aby do výstavy přispěly svými výtvořinami. Oznámení o této kulturní akci bylo otištěno na titulní straně periodika, což je v rámci pojednávání o spolku velmi neobvyklé, zároveň toto umístění ukazuje, jak významná výstava podomácku vyrobených oděvů a doplňků byla.¹⁶¹

¹⁴⁹ *Program reálného gymnasia v Domažlicích za školní rok*. Domažlice: Reálné gymnasium, 1893, č. 22, s. 42. Dostupné také z: <https://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:5f434413-371d-458a-a799-8b69988d1b40>.

¹⁵⁰ Volby. *Posel od Čerchova* 20. 1891, č. 36, s. [2].

¹⁵¹ Ze spolku „Božena Němcová.“ *Posel od Čerchova* 20. 1891, č. 45, s. [3].

¹⁵² Spolek „Božena Němcová.“ *Posel od Čerchova* 18. 1889, č. 7, s. [2].

¹⁵³ Spolek „Božena Němcová.“ *Posel od Čerchova* 19. 1890, č. 24, s. [2].

¹⁵⁴ Ze spolku „Božena Němcová.“ *Posel od Čerchova* 20. 1891, č. 45, s. [3].

¹⁵⁵ Masopust v Domažlicích. *Posel od Čerchova* 20. 1891, č. 4, s. [3].

¹⁵⁶ *Posel od Čerchova* 27. 1898, č. 38, s. [2].

¹⁵⁷ Božena Němcová. *Posel od Čerchova* 20. 1891, č. 1, s. [3].

¹⁵⁸ Dobročinný a vlastenecký spolek paní a dívek „Božena Němcová.“ *Posel od Čerchova* 21. 1892, č. 1, s. [3].

¹⁵⁹ Dobročinný a vlastenecký spolek paní a dívek „Božena Němcová.“ *Posel od Čerchova* 20. 1891, č. 43, s. [2].

¹⁶⁰ Božena Němcová. *Posel od Čerchova* 21. 1892, č. 2, s. [3].

¹⁶¹ Vlasteneckým paním a dívkám z Domažlic a okolí. *Posel od Čerchova* 22. 1893, č. 32, s. [1].

Za tuto výstavu byl spolku udělen diplom Národní Jednoty Pošumavské a diplom výstavní.¹⁶²

Výstava ale podle dalšího článku z *Domažlických listů* nebyla jediná tohoto druhu, kterou spolek pořádal. Již v roce 1888, tedy 5 let před výše zmíněnou akcí, pojednává se v tomto periodiku o výstavě výrobků, jako jeden z nejvýznamnějších je zde uveden „diadem, z vlasů spletený, velmi jemně provedený a drobnými květinami ozdobený.“¹⁶³

Domažlické náměstí se dodnes pyšní pamětní deskou Boženy Němcové. Přestože byla tato deska slavnostně odhalena roku 1895 (fotka odhalení a fotka desky), její financování bylo předmětem diskuse už koncem roku 1894. To dokazuje i zmínka v *Poslu od Čerchova*, kde je uvedeno, že vyvstal návrh, aby bylo na desku přispěno 10 zl., což bylo schváleno.¹⁶⁴

Obrázek č. 2: Odhalení pamětní desky roku 1895

Zdroj: Muzeum Chodska

Výstavní výbor hospodářsko-průmyslové národopisné výstavy r. 1893 v Domažlicích věnoval 50 zl., a tak mohlo být splněno přání, jež bylo vysloveno již při vzniku spolku – označit na náměstí dům, ve kterém Němcová bydlela.¹⁶⁵

¹⁶² Dobročinný a vlastenecký spolek paní a dívek Božena Němcová. *Posel od Čerchova* 9. 1894, č. 50, s. [2].

¹⁶³ Ze spolku „Božena Němcová.“ *Domažlické listy* 9. 1888, č. 32, s. [5].

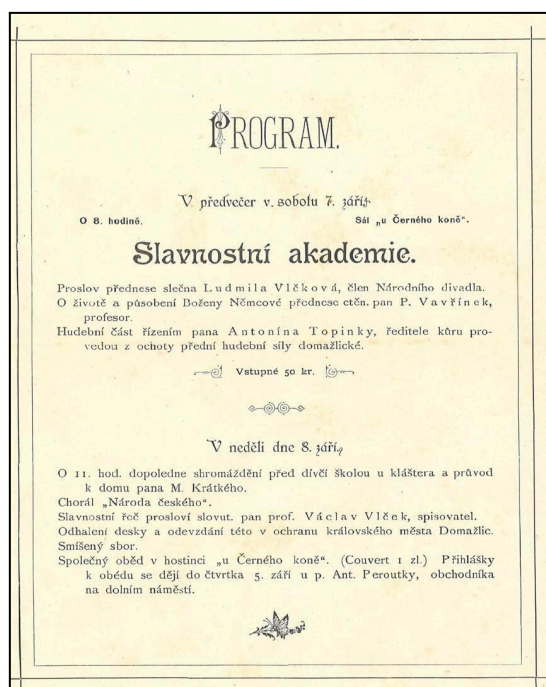
¹⁶⁴ Mimořádná valná hromada. *Posel od Čerchova* 23. 1894, č. 39, s. [2].

¹⁶⁵ Dobročinný a vlastenecký spolek paní a dívek Božena Němcová. *Posel od Čerchova* 23. 1894, č. 50, s. [2].

Významná událost, odhalení pamětní desky Boženy Němcové s její podobiznou a jménem na domažlickém náměstí, se konala 8. září 1895 – tedy 50 let od doby, kdy spisovatelka Domažlice obývala.¹⁶⁶

Fotka pamětní desky byla v *Poslu od Čerchova* publikována 7. 9. 1895 – je otištěna přes celou titulní stranu a doprovází ji báseň Dr. Edvarda Štolovského, jenž se mimo básnictví¹⁶⁷ věnoval také překladatelství.¹⁶⁸ Zároveň je v tomto čísle periodika informováno o tom, že k odhalení desky se dostavily děti Boženy Němcové, a to Karel Němec a Bohdana Němcová. K příležitosti odhalení desky se konaly oslavy, a to v předvečer odhalení v sále u Černého koně. Na programu byla hudební představení od Bedřicha Smetany, Písařovice, Vieuxtempsa prezentována různými místními hudebníky. V den odhalení desky šel průvod lidu od dívčí školy, zpíval se chorál „*Národa českého*“ a slavnostní řeč zde vedl prof. Václav Vlček, tehdy významný literát.¹⁶⁹ Deska byla následně odhalena, účastníci průvodu poobědvali v hostinci U Černého koně. Domy byly v rámci těchto slavností ozdobeny vlajkami v národních barvách.¹⁷⁰

Obrázek č. 3: Program slavnosti odhalení pamětní desky

Zdroj: Muzeum Chodska

¹⁶⁶ Slavnost. *Posel od Čerchova* 23. 1895, č. 35, s. [1].

¹⁶⁷ *Časopis pro moderní filologii*. Praha: Klub moderních filologů, 5, 1916, s. 404. ISSN 0008-7386. Dostupné také z: <https://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:2112fa7a-4048-11e1-8339-001143e3f55c>.

¹⁶⁸ *Program reálného gymnasia v Domažlicích za školní rok*. Domažlice: Reálné gymnasium, 1900, č. 29, s. 1. Dostupné také z: <https://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:3b5969b0-4cef-46a6-9f6c-63c3d294cfd4>.

¹⁶⁹ *Šípy: satyricko-politický obrázkový týdeník pro lid* 11. V Praze: Josef V. Frič, 23.04.1898, č. 19, s. [6]. ISSN 1801-9293. Dostupné také z: <https://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:3ff6cd40-4274-11ea-a3fe-005056825209>.

¹⁷⁰ Slavnost odhalení pamětní desky. *Posel od Čerchova* 24. 1895, č. 36, s. [1].

K příležitosti odhalení desky spolek též pořádal dětské divadelní představení „*Tři haléře*“ od Františka Jaroše, literáta a překladatele z francouzského a německého jazyka.¹⁷¹ Představení bylo uvedeno jako vznešená oslava významné spisovatelky Boženy Němcové.¹⁷²

Jako reakce na odhalení pamětní desky v Domažlicích se konaly oslavy Boženy Němcové i v Praze.¹⁷³

Dobročinný spolek Božena Němcová se také zasadil o výstavbu pokračovací školy pro dívky v Domažlicích, na který mimo jiné přispěl blíže neurčenou částkou. Škola se dříve nacházela ve třech různých budovách, které byly nedostačující.¹⁷⁴

O vybudování této školy krom spolku Božena Němcová komunikoval také sbor dívčí školy měšťanské či Beseda. Tímto spolek nejen rozvinul vzdělanost dívek na Chodsku, ale také uctil odkaz české spisovatelky Boženy Němcové – zdůraznil totiž, že ženská práce není pouze starat se o děti a vařit, ovšem že žena by měla být i vzdělanou přítelkyní, družkou a rádkyní svého druha.¹⁷⁵ Kromě zasazení se o otevření školy spolek také na žádost ředitele zakoupil šicí stroj, jenž byl v této škole nezbytný.¹⁷⁶

V roce 1895 se spolek rozrostl o 20 členů, a tedy měl koncem roku 138 členů. Koncem listopadu také pořádal valnou hromadu, kde členové shrnuli svou aktivitu v uplynulém roce, vyzdvižen byl především cyklus přednášek. Mezi uvedené přednášky patří např. „*O zvláštностech mnohých rostlin*“ od prof. Ferdinanda Samohrda (mj. člena profesorského sboru reálného gymnasia v Domažlicích¹⁷⁷), „*Žena velkých i menších mužů*“ učitele Josefa Žuvnička, „*O životě a spisech Svatopluka Čecha*“ od prof. Vojtěcha Kebrle (též člena profesorského sboru reálného gymnasia v Domažlicích¹⁷⁸), či poslední přednáška „*O síle práce z oboru elektřiny*“ prof. Františka Kaňky, mj. profesora domažlického gymnasia.¹⁷⁹ Přednášky byly velice oblíbené a ty s nejmenší návštěvností vynesly alespoň 23 zl. Těmito kulturními akcemi spolek opět přispěl ke všeobecné vzdělanosti velkého rozsahu vzhledem k tématům přednášek, jež se dotýkají různorodých oborů. Spolek také

¹⁷¹ *Databáze knih*. Uživatelský příspěvek. *František S. Jaroš* [online]. [cit. 2024-02-22]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/zivotopis/frantisek-s-jaros-61085>.

¹⁷² Dobročinný a vlastenecký spolek paní a dívek. *Posel od Čerchova* 24. 1895, s. 16, s. [2].

¹⁷³ Slavnost odhalení pamětní desky. *Posel od Čerchova* 24. 1895, č. 36, s. [2].

¹⁷⁴ K stavbě dívčí školy. *Posel od Čerchova* 27. 1999, č. 47, s. [2].

¹⁷⁵ Pokračovací dívčí škola v Domažlicích. *Posel od Čerchova* 24. 1895, č. 17, s. [1].

¹⁷⁶ Valná hromada. *Posel od Čerchova* 25. 1896, č. 47, s. [2].

¹⁷⁷ *Program reálného gymnasia v Domažlicích za školní rok*. Domažlice: Reálné gymnasium, 1893, č. 22, s. 24. Dostupné také z: <https://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:da3edca7-ea1a-48e4-b1e4-b0c47dc68ca8>.

¹⁷⁸ *Program reálného gymnasia v Domažlicích za školní rok*. Domažlice: Reálné gymnasium, 1908, č. 37, s. 24. Dostupné také z: <https://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:8ee70c06-fe20-482a-9482-106ea1e7b840>.

¹⁷⁹ Povýšení. *Posel od Čerchova* 18. 1899, č. 30, s. [2].

příspěval na chudé, azyl žen v Praze, památník Františka Palackého, zařízení kuchyně pro chudé, či matiční školy, tímto opět prokázal, že dělá čest svému jménu.¹⁸⁰

Roku 1897 spolek na dva dny v týdnu otevřel společnou čítárnu, která byla bezplatně zapůjčena Marií Pittlovou, a tak znovu přispěl ke vzdělání domácího obyvatelstva. Mimoto v tomto roce spolek pořádal tzv. „přástky“, což byla zábavná představení organizována muži i ženy z Dobročinného a vlasteneckého spolku paní a dívek Božena Němcová. Vystoupení byla pro velký úspěch opakována.¹⁸¹

V roce 1898 se Dobročinný spolek paní a dívek „Božena Němcová“ stal jedním ze zakládajících členů Ústředního spolku českých žen v Praze.¹⁸² Tento dobročinný spolek zabývající se především rovnoprávností žen v českých zemích fungoval do roku 1918 a sjednocoval všechny dosavadní feministické spolky.¹⁸³

Jak bylo výše zmíněno, Dobročinný a vlastenecký spolek Božena Němcová se zabýval také prošíváním přikrývek. V roce 1899 se v Berouně uskutečnila výstava, na níž byly přikrývky prezentovány a také vyznamenány první cenou (čestným diplomem s právem ražení zlaté medaile). Všechny přikrývky z této výstavy byly vyprodány včetně dodatečně zasláných.¹⁸⁴

Další z mnoha dobročinných aktivit spolku byla veřejná kuchyně, která sloužila jako stravovací zařízení především pro chudé studenty.¹⁸⁵

4. Hmotné důkazy o pobytu Němcové na Chodsku

Jak je zmíněno již v úvodu, na Chodsku se nalézají mnoho důkazů o pobytu Němcové, tj. památníky, pamětní desky a především tematická trasa *Po stopách Boženy Němcové*, která je ze všech důkazů informačně nejobsáhlejší.

Tematická trasa *Po stopách Boženy Němcové* (a letáček k ní vydaný) vznikla s využitím materiálů Muzea Chodska a archivů obcí, za její vznik se také zasloužila Mgr. Jitka Kurcová, jež je autorkou textů na informačních cedulích, a Milena Hálková, jež stojí

¹⁸⁰ Valná hromada. *Posel od Čerchova* 25. 1896, č. 47, s. [2].

¹⁸¹ Vlastenecký spolek paní a dívek „Božena Němcová“ v Domažlicích. *Posel od Čerchova* 27. 1897, č. 8, s. [2].

¹⁸² „Božena Němcová.“ *Posel od Čerchova* 27. 1898, č. 44, s. [2].

¹⁸³ LANDSMANNOVÁ, Anna. *České ženy z nižších vrstev na přelomu 19. a 20. století. Sebepojetí, cíle, úspěchy*. [online]. Liberec, 2021 [cit. 2024-03-21]. Dostupné z:

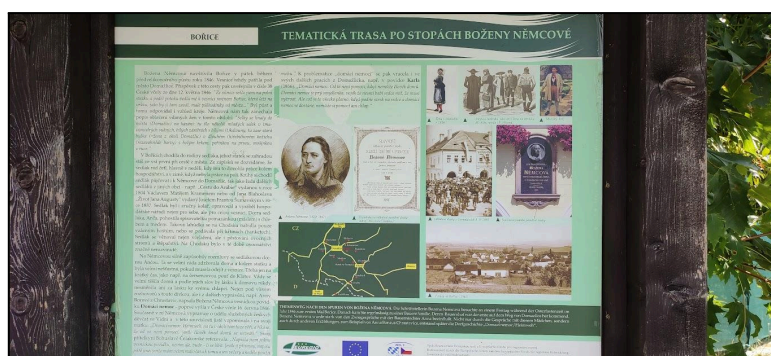
chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/157391/130314025.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Bakalářská práce. Univerzita Karlova. Vedoucí práce Doc. PhDr. Magdalena Pokorná, CSc., s. [42].

¹⁸⁴ *Posel od Čerchova* 27. 1898, č. 38, s. [2].

¹⁸⁵ Veřejná kuchyně. *Posel od Čerchova* 27. 1899, č. 47, s. [3].

za grafickou úpravou. Cedule se nacházejí celkem ve 13 obcích, k nimž se osobnost Němcové vztahuje, jedná se o Bořice, Draženov, Chrastavice, Milavče, Kdyni, Kout na Šumavě, Mrákov, Stanětice, Stráž, Tanaberk, Újezd, Všeruby a německý Eschlkam. Stezka měří 81 km a informace o ní jsou poměrně špatně dostupné. Je zmíněna na webové stránce *chodsko.net*¹⁸⁶, zde je znázorněna i mapa celé stezky – ovšem problémem zůstává, že na mapě nelze najít přesnou polohu jednotlivých cedulí, případnému zájemci o stezku tedy nezbyvá než projít trasy ve vesnicích a informační tabule hledat. K tematické trase byl vydán také letáček, který ale není k sehnání v žádném infocentru kromě kdyňského. Tato informace je ale podobně jako poloha cedulí špatně dostupná. Ani v letáku není znázorněno, kde lze tabule hledat. Samotné údaje v letáku i na cedulích jsou uvedeny v českém a německém jazyce. Informace o životě Němcové na tabulích jsou velmi obsáhlé a dokáží zaujmout. Tematická trasa *Po stopách Boženy Němcové* má velký potenciál být jedním z nejobsáhlejších a nejpropracovanějších důkazů o pobytu Boženy Němcové na Chodsku, problémem je dostupnost informací o této trase. Člověk, který se o život této spisovatelky nezajímá, má jen malou šanci se o ní dozvědět.¹⁸⁷

Obrázek č. 4: Informační tabule v Bořicích

Zdroj: vlastní archiv

Dalšími hmotnými důkazy na Chodsku jsou památníky. V Chrastavicích je umístěna pamětní deska Boženy Němcové přímo na statku rodiny Borovy, se níž měla Němcová pozitivní vztah. Tato deska je znázorněna i na informační tabuli tematické stezky, v jejíž blízkosti se nachází. Další pamětní deska s portrétem Boženy Němcové je již dříve v práci zmíněna, nachází se v Domažlicích na domě, kde Němcová bydlela. Vystavení této desky s medailonem inicioval Dobročinný a vlastenecký spolek paní a dívek Božena Němcová,

¹⁸⁶ JOHÁNEK, Josef, ed. Chodsko.net [online]. 2024 [cit. 2024-02-20]. Dostupné z: <http://www.chodsko.net/co-videt/trasa/121>.

¹⁸⁷ *Tematická trasa po stopách Boženy Němcové: Themenweg nach den Spuren von Božena Němcová*. [Kolinec]: Pro městyš Všeruby vydal AgAkcent, c2013. ISBN 978-80-87018-39-2.

viz výše. Ulice, která vede od domu s pamětní deskou, je pojmenována podle Boženy Němcové. Jméno slavné spisovatelky nese také Městská knihovna Boženy Němcové v Domažlicích. Památník se nachází i ve Všerubech, zde byl umístěn ke stému výročí pobytu Němcové.¹⁸⁸ V Mrákově u kostela lze najít památník Boženy Němcové vytvořený Bohumilem Zvěřinou v roce 1947.¹⁸⁹

Poslední důkaz o životě Boženy Němcové na Chodsku se nachází přímo v archivu Muzea Chodska, jedná se o nejstarší dochovanou fotografii Boženy Němcové z pozůstalosti Vojtěcha Kramera. Fotografie není veřejně vystavena vzhledem k fragilitě papíru, na němž je vtištěna, ale byla součástí několika výstav a použila se např. při natáčení filmu.¹⁹⁰

Obrázek č. 5: Nejstarší dochovaná fotografie Boženy Němcové

Zdroj: Muzeum Chodska v Domažlicích

¹⁸⁸ JOHÁNEK, Josef, ed. Chodsko.net [online]. 2024 [cit. 2024-02-20]. Dostupné z: <http://www.chodsko.net/co-videt/trasa/121>.

¹⁸⁹ SEZNAM.CZ A. S. Pomník Boženy Němcové. *Mapy.cz* [online]. [cit. 2024-02-20]. Dostupné z: <https://mapy.cz/turisticka?source=base&id=2220496&ds=1&x=12.9503402&y=49.4034002&z=17>.

¹⁹⁰ ŠEBEK, Stanislav. Domažlické muzeum opatruje nejstarší dochovanou fotografii Boženy Němcové. *Domažlický deník* [online]. 2023 [cit. 2024-02-29]. Dostupné z: https://domazlicky.denik.cz/zpravy_region/domazlicke-muzeum-opatruje-nejstarsi-dochovanou-fotografii-bozeny-nemco-ve-201311.html.

5. Praktická část

Praktická část práce obsahuje průzkum formou dotazníku, který byl rozeslán mezi obyvatele Chodska s důrazem na žáky středních škol. Cílem výzkumu bylo získat vzhled do názorů a znalostí laické veřejnosti a jedinců neznalých podrobných informací o Boženě Němcové a jejím životě na Chodsku. Dotazník obsahuje celkem 15 otázek, které jsou samostatně představeny v následující kapitole práce. Hlavním záměrem bylo prověřit aktuální mínění obyvatel Chodska o Boženě Němcové, zmapovat jejich znalosti o této významné české literární osobnosti, popsat vztah obyvatel Chodska k Němcové, zjistit, zda jsou si vědomi jejího spojení s Chodskem a objevit nová fakta, popř. historiky, které se o ní na Chodsku povídají. Těmito informacemi získanými v dotazníku je nadále pokryt i druhý zamýšlený výzkum v práci, který nebyl úspěšný z důvodu nulového výzkumného vzorku. Terénní průzkum měl zahrnovat rozhovory s příbuznými či známými obyvatel, kteří Němcovou znali osobně a žili na Chodsku ve stejné době jako ona. Takoví obyvatelé Chodska ale nebyli k dohledání, proto dotazník obsahuje dotaz na místní pověry a historiky o Boženě Němcové, které by obyvatelé mohli znát od svých rodičů či přátel a které se na Chodsku předávají po několik generací.

Je důležité zdůraznit, že dotazník není zamýšlen jako pouhý prostředek prověřování znalostí, ale spíše jako nástroj k získání přehledu o postoji různých skupin lidí k Boženě Němcové. Zároveň se snaží rozlišit mezi respondenty, kteří nejsou s literární prací Němcové seznámeni, a těmi, kteří o ní mají určité povědomí a četli některá její díla, tedy jak se názory těchto skupin liší v závislosti na úrovni znalostí o autorce.

Výsledkem úspěšného výzkumu práce by mělo být zjištění, zda má pobyt Boženy Němcové ještě dnes kulturní dopad na obyvatele Chodska a zda je možné Chodsko nazývat krajem památek velké české spisovatelky, která zde strávila ne příliš dlouhé, ale zato velmi významné období svého života.

5.1. Otázky

Všechny otázky byly označeny jako povinné a respondenti tudíž na každou z nich odpověděli, přestože ne každá odpověď byla obsahově hodnotná. U uzavřených otázek jsou vypsány možné odpovědi označené jako jednotlivé body. U otázek (resp. jedné otázky), kde existuje několik možností, z nichž dotazovaní vybírali, jsou takové možnosti označené prázdným čtvercem. Ostatní otázky jsou otevřené, účastníci průzkumu zde měli v pár větách popsat, co si o tématu myslí nebo jaké mají znalosti a zkušenosti s ním.

1. Četli jste některé dílo od Boženy Němcové?

- ano
- ne

2. Jaký máte vztah k Boženě Němcové?

- pozitivní
- spíše pozitivní
- neutrální
- spíše negativní
- negativní

3. Zdůvodněte krátce svůj vztah k této autorce.

4. Věděli jste, že Božena Němcová na Chodsku pobývala?

- ano
- ne

5. Pokud ano, dozvěděli jste se tuto informaci ve škole nebo díky vlastnímu zájmu?

- škola
- vlastní zájem
- z domova
- Jiné: _____

6. Věděli jste, že se Božena Němcová podílela na dokumentaci chodské kultury, tradic a nářečí?

- ano
- ne

7. Které pohádky jsou podle Vašeho názoru inspirovány životem na Chodsku?

- Čert a Káča
- Princ Bajaja
- Chytrá horákyně
- Potrestaná pýcha
- Sůl nad zlato
- Sedmero krkavců
- Čertův švagr

8. Víte, které další autorčino dílo souvisí s jejím pobytem na Chodsku? Pokud ano, které to dle Vašeho názoru je?

9. Víte, kde na Chodsku Božena Němcová pobývala?

- ano
- ne

10. Jste si vědomi, že jste navštívili místa, kde Božena Němcová pobývala či zde někdy byla přítomna?

- ano
- ne

11. Znáte odkazy (památníky a jiné připomínky), které má Božena Němcová na Chodsku dnes?

- ano
- ne

12. Myslíte si, že by se odkaz Boženy Němcové na Chodsku měl nadále připomínat? Krátce zdůvodněte.

13. Napadá Vás, jak byste život Boženy Němcové na Chodsku připomínali Vy?

14. Znáte nějaké příběhy, které se na Chodsku o Boženě Němcové vypráví? Pokud ano, prosím krátce popište

15. Znáte další informace o Boženě Němcové a jejím životu na Chodsku, které jste v tomto dotazníku ještě neuvedli?

5. 2. Vyhodnocení

Počet respondentů se ustálil na čísle 65, ne všichni zformulovali odpovědi na otevřené otázky, takové nedostačující výsledky byly vyhodnoceny, jako by odpověď zněla „nevím“. Účastníci dotazníku jsou většinou žáci středních škol na Chodsku, vzhledem k anonymitě ale nelze přesně určit poměr středoškolských žáků a ostatních respondentů.

Součástí této kapitoly je kompletní vyhodnocení dotazníku a každé otázky zvlášť. Uzavřené otázky jsou popsány procentuálním poměrem mezi respondenty a obsahují vyhodnocení nově zjištěných informací. Rozbor obsahuje také souvislosti mezi otevřenými a uzavřenými otázkami, tzn. zda respondenti shodující se v některých odpovědích odpovídají podobně např. na otevřené otázky.

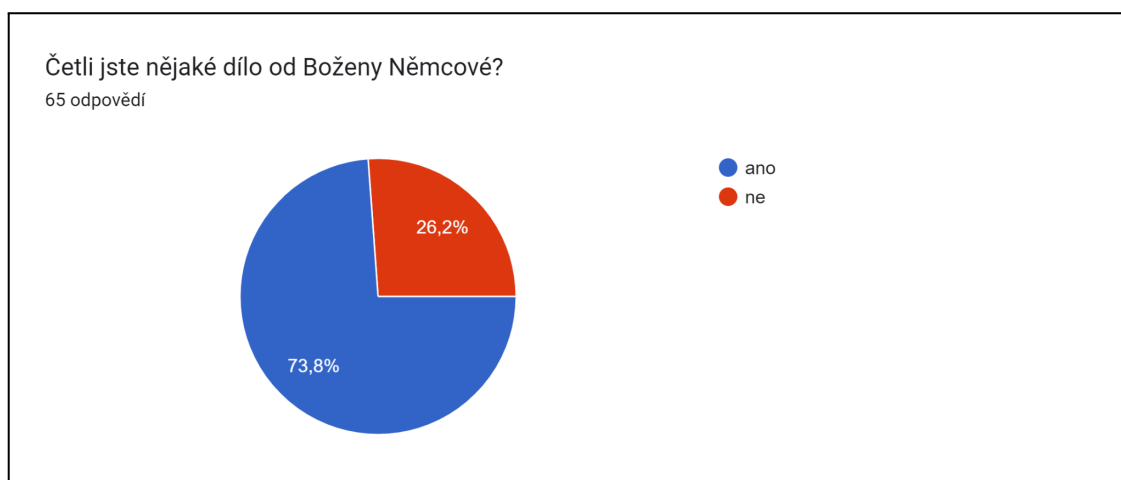
Ke každé otevřené otázce jsou připsány informačně nejobsáhlejší odpovědi. Vzhledem k opakování nebo velké podobnosti některých odpovědí nejsou uvedeny všechny. Vybrány jsou pouze ty, jež obsahují zajímavé, nové či ojedinělé informace. Z podobných odpovědí byly zvoleny ty, jež se nejlépe hodí jako zastupující pro všechny podobné reakce.

5. 2. 1. První otázka

Procentuální podíl při této otázce 73,8 % ku 26,2 %. Jak je vidět na grafu níže, většina dotazovaných se již s dílem Boženy Němcové seznámila, více než čtvrtina ale

nikoliv. Z následujících otázek ale vyplývá, že přestože respondenti nečetli od Němcové žádné dílo, mají o něm i tak povědomí.

Graf č. 1: První otázka

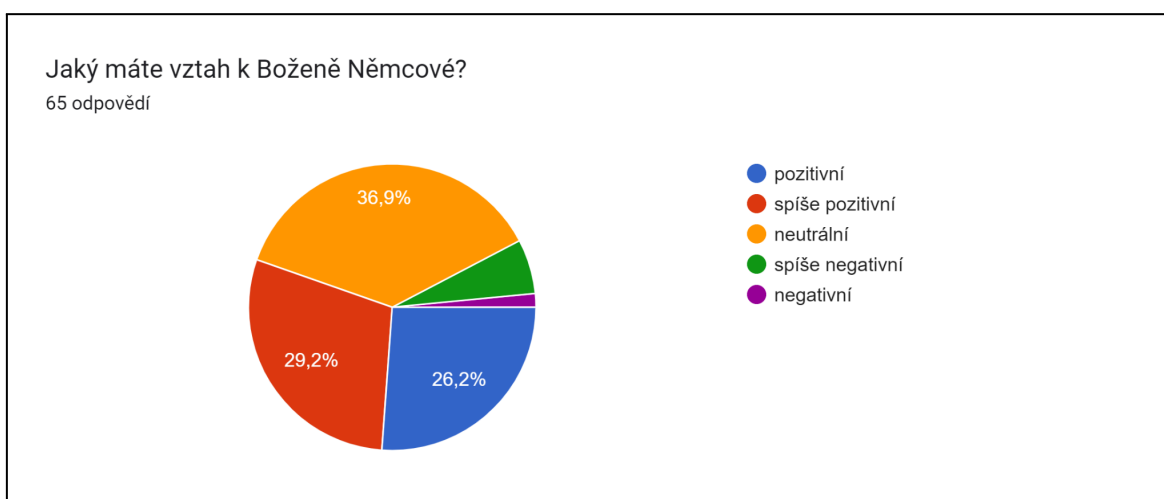

Zdroj: Vlastní průzkum provedený pomocí Google formuláře

5. 2. 2. Druhá otázka

V otázce ohledně vztahu k české spisovatelce se většina dotazovaných prezentuje neutrálním vztahem k Boženě Němcové. Naopak mnoho respondentů uvádí také *pozitivní vztah*. Čistě *negativní vztah* má k české autorce jeden dotazovaný. Čtyři respondenti dále popisují vztah jako *spíše negativní*. Zajímavé je, že mnoho účastníků ankety, kteří v první otázce odpověděli *ne*, v druhé otázce zvolili možnost *neutrální*.

Graf č. 2: Druhá otázka

Zdroj: Vlastní průzkum provedený pomocí Google formuláře

5. 2. 3. Třetí otázka

Někteří respondenti v této otázce odpovídali pouze jednoslovně. Našlo se ale více odpovědí velmi kreativních a ukazujících, že lidé na Chodsku se i po letech k osobnosti Němcové staví pozitivně. Odpovědi také ukazovaly otevřenost vůči pozitivnímu názoru, ovšem zde zůstává problém nedostatečná orientace v tématu. Takové odpovědi uvedlo mnoho dotazovaných, kteří k Němcové chovají neutrální vztah. Mnoho respondentů oceňuje charakter Němcové, ale její díla hodnotí špatně. Někteří uvádí, že se o její osobnost vůbec nezajímají, ale znají ji jako autorku z hodin literatury. Vyskytly se zde i odpovědi, které sdělují, že vztah k autorce je neutrální či negativní z důvodu povinné četby ve škole. Několik účastníků ankety ale uvádí, že jim je autorka bližší už jen na základě jejího pobytu na Chodsku, v jejich domovině.

Výběr z odpovědí:

„Jsem na ni hrdá a mám ráda její díla, žiju na Chodsku a beru ji jako pro mě významnou českou autorku.“

„Její dílo sem četl jakožto povinnou četbu, nebylo špatné ale vzhledem k tomu že sem nečetl dobrovolně je můj vztah k ní neutrální“

„Líbí se mi na ní její pokrokovost. Byla to první žena feministka v Česku a proto jí obdivuji, že s jejími názory veřejně vycházela ven.“

„Jedná se o významnou autorku, už jen protože tou dobou nebyly ženy jako autorky literatury tolik běžné a zároveň diskutovanými tématy o ženské emancipaci v jejím díle. Avšak číst Babičku, byť jsem ji nedočtl, bylo peklo.“

„Můj názor je takový, že díla této autorky jsou vyzdvihována pouze proto, že se jedná o ženu, jelikož žen bylo v tomto směru velice málo.“

„Jistým způsobem si jí vážím jako významné české autorky, ale její díla mě nijak neoslovují.“

„Moc jsem od ní ještě nečetla, a plánuju to spíše jako četbu až budu starší, nějak mi nevadí, ale zároveň jí nezbožňuji“

„Můj vztah je k Boženě bližší než k ostatním autorům už jen z důvodu, že pobývala v mém městě.“

„Dle mého názoru to byla výrazná osoba, která napomohla boji o ženská práva, zároveň napsala hodnotná díla, které znají napříč Českem všichni.“

„Jako osobu ji obdivuji, čím vším si musela projít bylo hodně těžké. Je pro mě symbolem české literatury 19. století a mám ji spojenou s příjemnou venkovskou atmosférou a národním obrozením.“

„Díky její práci - dílům, které psala při pobytu na Chodsku, si mohu podrobněji přečíst a něco nového se i dozvědět o svém regionu a tehdejších tradicích, zkrátka jak to dříve u nás chodilo.“

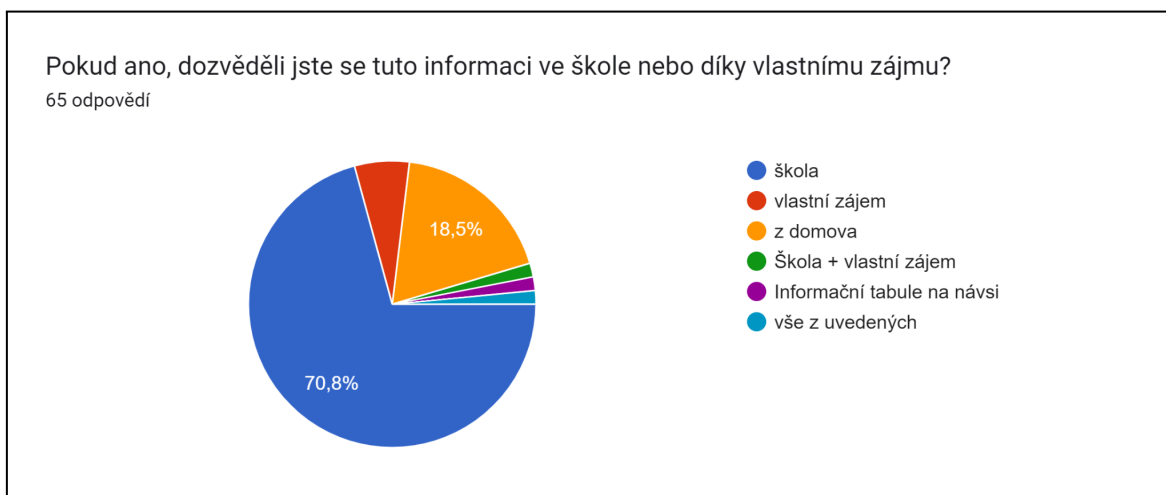
5. 2. 4. Čtvrtá otázka

Z 65 účastníků ankety 100 % odpovědělo, že si jsou vědomi pobytu Boženy Němcové na Chodsku, což je více než uspokojivý výsledek a dokazuje, že povědomí o Němcové v tomto regionu je i po letech velmi vysoké. Vyhodnocení, zda mají o Němcové a její spojitosti s Chodskem obyvatelé konkrétní informace, viz níže.

5. 2. 5. Pátá otázka

Více než 70 % odpovědí odkazuje na zdroj informace jakožto na školu. Téměř 20 % respondentů se informaci o pobytu Němcové na Chodsku dozvědělo doma. Čtyři účastníci ankety se o Boženě Němcové na Chodsku informovalo na základě vlastního zájmu. Jeden z dotazovaných uvádí jako zdroj informací informační tabuli na návsi, což zřejmě odkazuje na výše zmíněnou *Tematickou trasu Po stopách Boženy Němcové*. Jedna odpověď uvádí kombinaci všech zdrojů a jedna ukazuje, že se k těmto znalostem respondent dostal díky škole a vlastnímu zájmu.

Graf č. 3: Pátá otázka

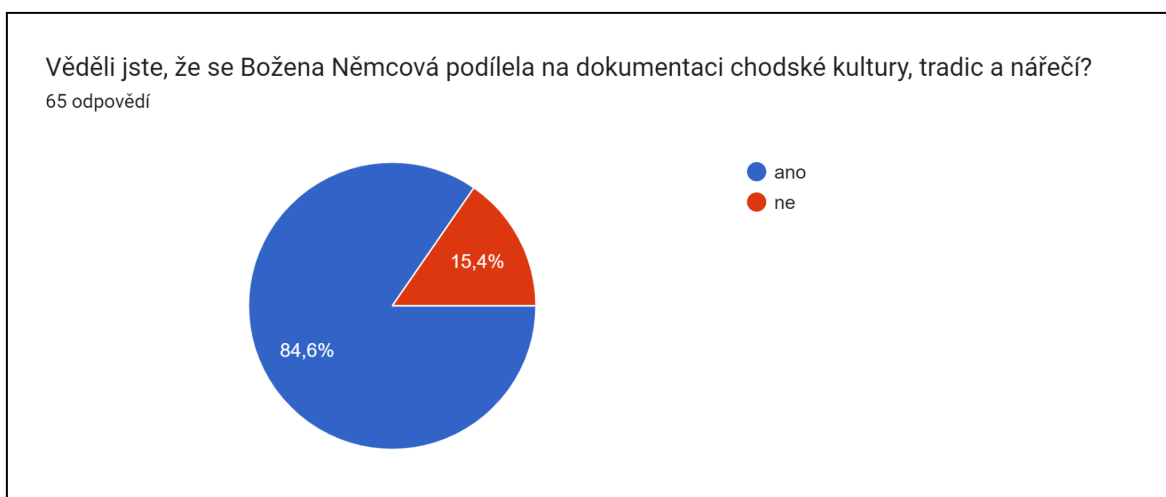

Zdroj: Vlastní průzkum provedený pomocí Google formuláře

5. 2. 6. Šestá otázka

Předpokladem pro otázku ohledně dokumentaci chodské kultury, tradic a nářečí byla pozitivní odpověď na otázku č. 4, v níž bylo 100 % odpovědí kladných. U šesté otázky se ale neukázal tak jednoznačný výsledek, jelikož 10 účastníků ankety nemělo ponětí o tomto počínání Němcové na Chodsku, přestože někteří z nich ve třetí otázce popisovali, že Němcová je spojena s jejich regionem a jsou si toho vědomi. Zde se ukazuje, že všichni jsou si vědomi spojení Němcové s Chodskem, ale někteří mají o dalších souvislostech nulové informace. Ovšem 55 respondentů, což odpovídá 84,6 %, informace o záslužné práci české autorky má.

Graf č. 4: Šestá otázka

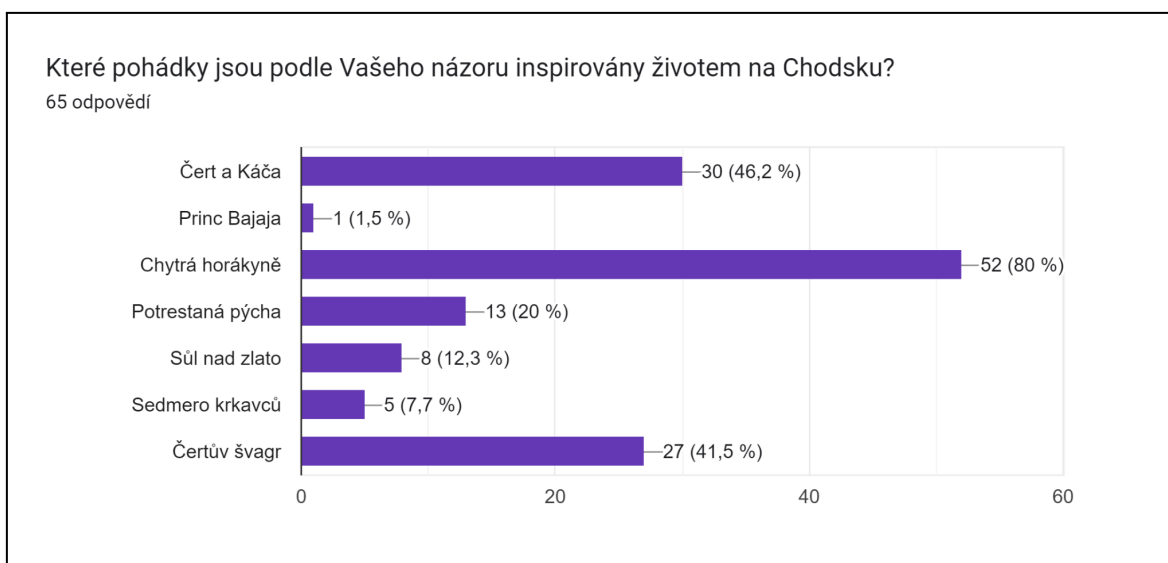

Zdroj: Vlastní průzkum provedený pomocí Google formuláře

5. 2. 7. Sedmá otázka

Tato otázka se zaměřovala na pohádky sepsané na chodské motivy, o nichž bylo v práci pojednáváno. Ze sedmi možností nabízených v této otázce byly tři správné – *Čert a Káča*, *Čertův švagr* a *Chytrá horákyně*. Jak bylo v úvodu do praktické části práce uvedeno, nesloužila tato otázka jako prověření znalostí, ale zmapování povědomí obyvatel Chodska o pohádkách spojených s jejich domovinou – otázka se zaměřuje přímo na pohádky, informacím o dalších dílech z Chodska je věnována otázka osmá. Zároveň se zde jedná o jedinou otázku s více možnými odpověďmi. V otázce 80 % respondentů, což odpovídá 52 dotazovaným, odpovědělo *Chytrá horákyně*, tato pohádka byla správnou možností a lze tedy konstatovat, že dílo je na Chodsku poměrně známé a obyvatelé jsou si vědomi jeho propojením s chodským regionem. Podobná situace nastala u pohádek *Čert a Káča*, kterou vybralo 30 respondentů, či *Čertův švagr*, tuto možnost označilo 27 dotazovaných, tedy 41,5 %. Naopak odpovědi, které nebyly správné, tedy *Prince Bajaju*, označil pouze jeden dotazovaný, *Sedmero krkavců* poté pět a *Sůl nad zlato* osm respondentů. To znamená, že 21,5 % z celkového počtu účastníků ankety vybralo nesprávnou možnost. Poměrně mnoho respondentů označilo možnost *Potrestaná pýcha*, což je zajímavé, protože v této pohádce se motivy z Chodska nevyskytují. Otázkou tedy zůstává, zda dotazovaní volili *Potrestanou pýchu* z důvodu popularity, či protože v ní sami nějaké z motivů z Chodska zaznamenali.

Graf č. 5: Sedmá otázka

Zdroj: Vlastní průzkum provedený pomocí Google formuláře

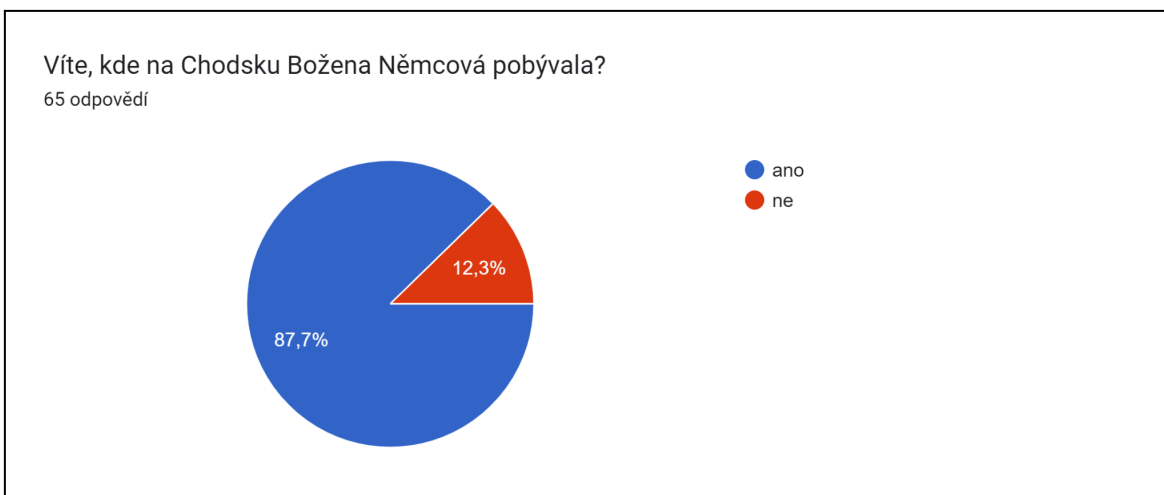
5. 2. 8. Osmá otázka

Téměř polovina respondentů nevěděla, jak na tuto otázku odpovědět. I tak se ale našlo mnoho odpovědí, které zmiňovaly *Obrazy z okolí domažlického*, takových bylo konkrétně 13 (jeden respondent dílo uvedl jako *Ohledy z okolí domažlického*, ale myšlenka byla zřejmě stejná jako u ostatních, proto je mezi ostatní též započítán). Pět respondentů jmenovalo dílo *Karla*, dva *Alabastrovou ručičku*, jeden *Spravedlivého Bohumila* a jeden respondent dokonce jmenoval korespondenci Němcové s Čelakovským, která není příliš známá. *Domácí nemoc* se v odpovědi vyskytla jednou, *Pohorská vesnice* dvakrát a *Chytrá horákyně* také dvakrát. Čtyřikrát se v odpovědích vyskytla *Babička* a dvakrát *Divá Bára*, jedna odpověď zněla: „na motiv jednoho jejího díla z Chodska byl natočen film *S čerty nejsou žerty*“. Více než polovina respondentů ale uvedla alespoň jedno dílo Němcové pocházející z Chodska, což dokazuje poměrně dobré povědomí o díle Němcové na Chodsku – a především o *Obrazech z okolí domažlického*.

5. 2. 9. Devátá otázka

V této otázce opět naprostá většina dotazovaných věděla, kde Božena Němcová na Chodsku pobývala, konkrétně se jednalo o 57 respondentů, pouze 8 jako odpověď označilo *ne*. Souvislost mezi touto znalostí a vztahem dotazovaných k Boženě Němcové není velká, většina z osmi respondentů vztah označila jako *pozitivní* či *neutrální*, pouze jeden z nich jej popsal jako *negativní*. Dotaz je též doplněním otázky čtvrté, lze tedy usoudit, že všichni dotazovaní ví, že Němcová na Chodsku strávila část života, ale někteří se nedostali k informacím o tom, kde přesně pobývala.

Graf č. 6: Devátá otázka

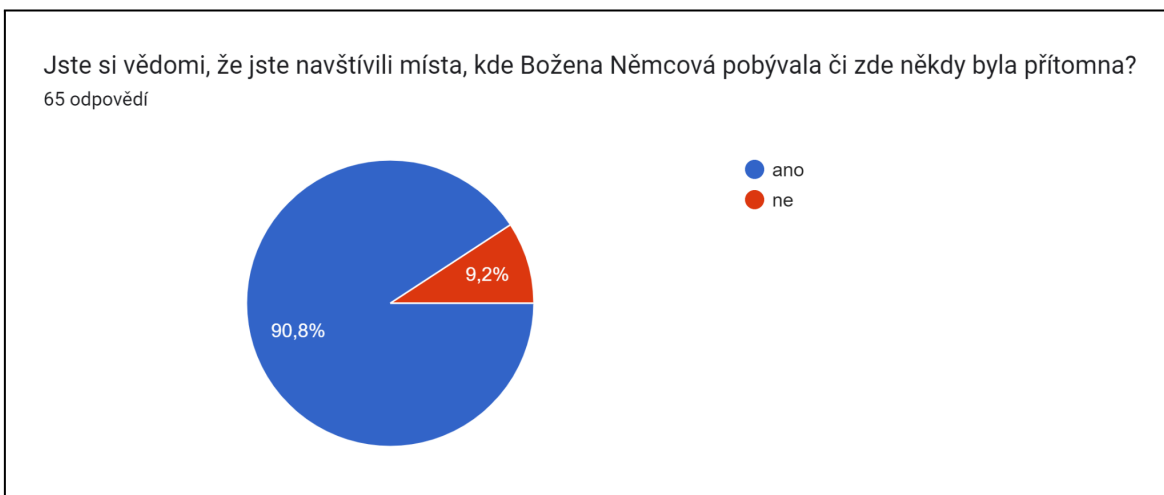

Zdroj: Vlastní průzkum provedený pomocí Google formuláře

5. 2. 10. Desátá otázka

Zde se objevil rozkol mezi otázkou devátou a desátou, v deváté otázce 8 respondentů uvedlo, že neví o místech, kde Němcová na Chodsku pobývala. V desáté otázce je ale pouze 6 účastníků, kteří tvrdí, že si nejsou vědomi o návštěvě těchto míst. To znamená, že dva respondenti v předešlé otázce uvedli, že o konkrétních místech nevědí, ale nyní uvádějí, že konkrétní místa navštívili. Tyto dvě odpovědi zřejmě nelze považovat za prokazatelné. Vyhodnocení totiž mělo ukázat počet negativních odpovědí větší nebo stejný než v otázce předešlé.

Graf č. 7: Desátá otázka

Zdroj: Vlastní průzkum provedený pomocí Google formuláře

5. 2. 11. Jedenáctá otázka

Naprostá většina dotazovaných se k této otázce vyjádřila kladně, tudíž je možné říci, že o výše zmiňovaných hmotných důkazech o pobytu Němcové na Chodsku je obecně dosti vysoké povědomí. Pouze 5 dotazovaných zde odpovědělo záporně.

Graf č. 8: Jedenáctá otázka

Zdroj: Vlastní průzkum provedený pomocí Google formuláře

5. 2. 12. Dvanáctá otázka

Naprostá většina respondentů se k otázce ohledně připomínání Němcové na Chodsku vyjádřila kladně (6 odpovědělo záporně) a mnozí svou odpověď také zdůvodnili. Informace se opakovaly, nejčastější a nejzajímavější odůvodnění jsou vypsána níže. Některé odpovědi narazily také na autorky dokumentaci chodských tradic a její zpopularizování Chodska. Podle odpovědí lze tvrdit, že Chodové berou Němcovou jako důležitou součást své historie a její spojitost s Chodskem jim přijde zásadní.

Výběr z odpovědí:

„ano, je to významná autorka a pro Chodsko je čest, že zde působila, měli by o ní tušit všichni kdo na Chodsku žijí“

„Myslím, že se připomíná dostatečně“

„Ano, ale v podobné míře jako doposud. Myslím, že pro zdejší je to součást základních znalostí.“

„Myslím si, že zmínit to ve školách na Chodsku není nijak na škodu, obzvláště, když tam lidé žijí a je to součást historie regionu“

„Ano - díky jejím zásluhám můžeme dnes vědět jak lidé na Chodsku žili, jaké měli zvyky, tradice, jaké příběhy a pohádky si vyprávěli a svým dílem zviditelnila Chodsko jako oblast a hodně tím přispěla Chodské kultuře“

„Zajisté, její dílo v nás může podporovat vlastenectví, ukazuje nám vlastní historii a životy i těch nejobyčejnějších venkovanů, díky jejím popisům můžeme rekonstruovat prapůvodní kroje atd.“

„ano měl, protože to je hrdost chodského národa, že jsme měli tak významnou osobnost na Chodsku“

„Božena Němcová je významná česká spisovatelka a pobyt na Chodsku ovlivnil část její následující tvorby, takže si myslím, že je dobré si její pobyt zde připomínat.“

5. 2. 13. Třináctá otázka

Celkem 12 odpovědí na otázku zněla „nevím“ či byly negativní a respondenti odmítli další připomínky Boženy Němcové na Chodsku (např. odpověď „*kromě literatury a památníku nikoli*“).

Ostatních 53 dotazovaných sepsalo nápady, jak Němcovou na Chodsku více připomínat. Vícekrát se vyskytla zmínka o založení muzea, pořádání přednášek, veřejného předčítání či výstav. Zajímavé je, že nejobsáhlejší a nejhodnotnější odpovědi sepsali většinou účastníci průzkumu, kteří svůj vztah k Němcové popisují jako *neutrální* či *negativní*. Dva respondenti dokonce navrhli trasu místy, kde pobývala, což dokazuje, že výše zmíněná naučná stezka skutečně není příliš známá a málokdo se dostane k informacím o ní. Kromě 12 dotazovaných všichni přišli s nápadem, jak Němcovou na Chodsku připomínat, tedy zřejmě zájem o zvýšení povědomí o Němcové na Chodsku mají.

Výběr z odpovědí:

„Založení muzea o Boženě Němcové, ve kterém by se mohla prezentovat nejen její díla z Chodska a její pobyt na něm, ale i celé její dílo a život“

„Možná za pomoci nějaké každoroční akce či souboru přednášek o její osobě a rozborů jejích děl.“

„prostřednictvím veřejných rozprav znalců z okolí“

„učila se o tradicích Chodska, inspirovala se tím a vytvořila krásná díla“

„Bud' procházkou trasy přes místa kde pobývala/kudy chodívala a přečtením pohádek inspirovaných Chodskem.“

„Učitelé by ho měli připomínat při vyučování Boženy Němcové.“

„Myslím, že by se v prostorách místního kulturního centra daly udělat každoroční krátké výstavy, které by autorčin pobyt zde připomínali.“

„Semináře pro studenty a veřejnost v případě výročí nebo jako součást výkladu a besed na školách.“

„1. výkladem - v rámci jejího životopisu a tvorby (hodina literatury) - jak se tam Božena dostala, kde pobývala, její vztah k Chodsku 2. nějaká menší exkurze - knihovna

B.Němcové v Dmž či Mrákov- myslím, že tímto způsobem se dětem tato informace více osvojí a tudíž i déle utkví v hlavě.“

5. 2. 14. Čtrnáctá otázka

Stejně jako u předchozí otázky i zde mnoho odpovědí znělo *ne* či *nevím*, konkrétně 22. I tak se objevily uspokojivé odpovědi, většina z nich popisuje stejné aspekty, již v práci jmenované – že Domažličané neměli Němcovou rádi, že byla špatnou matkou, manželkou a hospodyní. Mnoho odpovědí popisovalo vztah mezi Němcovou a Domažličany, především se zde objevily popisy špatného vztahu mezi ní a ženami z Domažlic. Několik respondentů také zmiňovalo protestní akci Domažličanů vůči Němcové. Nový příběh se objevil v odpovědi *„Kameny naházené do oken“*, o takovém incidentu totiž žádná literatura nepojednávala, dost pravděpodobně se jedná o součást vyprávění o protestní akci, kterou Domažličané uspořádali pod okny Němcových. K jinému incidentu, jenž by vykazoval takovou míru agresivity, totiž vůči Němcové nedošlo. Jeden respondent zmínil také *Paní komisarku* od Jindřicha Šimona Baara, ta je velmi hodnotným pramenem o životě autorky na Chodsku. Dotazovaní také vědí o ústní lidové slovesnosti a tradicích, kterými se Němcová na Chodsku zabývala.

Výběr z odpovědí:

„Neměly ji rády místní měšťanky, jelikož moc vybočovala.“

„Ano, říkalo se, že domažlické dámy jí neměly v oblibě, protože to nebyla typická žena v domácnosti a raději trávil čas na Chodsku, kde sbírala ÚLS.“

„Viz. Kniha J.S. Baara Paní komisarka“

„Nebyla tu moc oblíbená, místo hlídání dětí byla spíše venku a přesvědčovala místní“

„Znám jen velmi obecně. Říká se, že mezi zdejšími ženami (především v Domažlicích) byla velmi neoblíbená a ženy jí opovrhovaly. Zastávaly názoru, že matka by měla zůstat doma s dětmi a starat se o domácnost, ne psát příběhy.“

„Amo, chodila po okolních vesnicích a povídala si s prostým lidem.“

„Byla v Bořicích na dvorku, kde teď žije Mgr. Marie Johánková, která učí na GJŠB“

„že nepatřila mezi měšťanské dámy, nevařila, neprala, nižší třída lidu ji měla v oblibě“

„Nebyla příliš oblíbená, do společnosti nezapadala, nechávala tři dny ležet prádlo v laboru“

„Vím, že ji v Domažlicích - především dámy - neměly zrovna v lásce, pomlouvaly její charakter, jelikož na ně ve svých rádcích také nevrhala zrovna hezké světlo, a viděly v ní lehkou ženu.“

„Naše dějepisárka nám vypráví, jak chodila k ní domů“

„Vím, že Němcová neměla s místními dobré vztahy. A díky svým pokrokovým myšlenkám byla konzervativními Chody spíše odsuzována a asi i nenáviděna.“

„před jejím domem v Domažlicích proběhly vzpoury lidí. Lidé ji neměli moc v oblibě.“

5. 2. 15. Patnáctá otázka

Přes většinové negativní odpovědi se zde vyskytly jisté zajímavé zmínky. Jednalo se především o rozvinutí a rekapitulaci předchozích dotazů, tedy upřesnění památných míst či míst a doby pobytu Němcové. Jeden z respondentů věděl, proč se Němcové přezdívalo paní komisarka.

Výběr z odpovědí:

„Žila v Domažlicích - v domě na náměstí (dnešní zlatnictví), cestovala vesnicemi Klenci pod Čerchovem, Díly, Trhanov, atd.“

„Na chodsku působila jako jedna z prvních národních buditelů“

„Místo pobytu: Domažlice; doba pobytu: několik let v 40. letech 19. století“

„V Domažlicích pobývala v bytě na místě, kde je dnes zlatnictví naproti ZUŠ“

„Žila v Domažlicích - v domě na náměstí (dnešní zlatnictví), cestovala vesnicemi Klenci pod Čerchovem, Díly, Trhanov, atd.“

„Jmenovala se Panková, další díla, je po ní pojmenovaná knihovna v Domažlicích“

„Na Chodsko přišla kvůli svému muži - komisaři, proto jí bylo přezdíváno také komisarka. Bydlela v Domažlicích a často navštěvovala také Mrákov, kde má svůj památník.“

„mela nestastne manzelstvi (asi s josefem nemcem) a zahybala mu. k napsani babicky ji vedla smrt jejioho syna na tuberkulozu, na kterou pozdeji spolecne i s rakovinou zemrela.“

5. 3. Posudek výsledků

Z výše uvedených výsledků, které dotazník přinesl, lze vyvodit několik závěrů. Nynější obyvatelé Chodska mají jistě povědomí o pobytu Boženy Němcové na Chodsku, někteří ale neznají detailnější informace. Mnoho z nich má k autorce pozitivní vztah z důvodu jejího vztahu s Chodskem, někteří na tomto vztahu zakládají mínění o ní. Povědomí o dílech, která Němcová na Chodsku sepsala, je také poměrně vysoké. Respondenti také často odkazují na hmotné památky o životě Němcové, což dokládá, že si takových památek všimají, a tudíž tyto odkazy na Chodsku fungují a skutečně připomínají život autorky v regionu. Příběhy o Němcové, jež nejsou zmíněny v žádné literatuře,

respondenti krom jednoho neuvádějí, ale jsou si dobře vědomi známějších aspektů o životě Němcové na Chodsku.

Z výsledků dotazníku lze vyvodit, že Chodové mají o Němcové nejen poměrně dobré mínění, ale také jsou hrdí na to, že významná česká autorka je součástí jejich historie a že se díky ní mohou dozvědět nové informace o svém regionu a předcích, kteří zde v 19. století žili. Autorka je pro ně důležitá a její pobyt na Chodsku většina považuje za stěžejní a důležitý pro chodskou historii a její dokumentaci. Protože byl dotazník zaměřen především na středoškolské žáky, lze také vyvodit, že rok od roku povědomí o Boženě Němcové a jejím odkazu na Chodsku pomalu klesá. Obecná znalost by se mohla zvýšit vytvořením nových připomínek a památek, které respondenti navrhovali, či zpopularizováním památek již existujících, například naučné stezky, jež je výše v práci popsána.

Závěr

Bakalářská práce mapuje život Boženy Němcové s důrazem na období na Chodsku, shrnuje vliv a činy významné české autorky v tomto regionu, posuzuje informace z různých zdrojů a srovnává je z hlediska pravdivosti. V první části práce se podařilo upřesnit informace, zvěsti a diskutabilní události ohledně pobytu Němcové na Chodsku. Dále práce zkoumá a rozebírá *Dobročinný a vlastenecký spolek Boženy Němcové* vzniklý v Domažlicích, posuzuje jej z hlediska jeho složení a aktivit. Práce se zabývá také momentálními důkazy a připomínkami o životě Boženy Němcové na Chodsku, jako jsou památníky či naučné stezky, kterých na Chodsku v poměru k velikosti tohoto regionu není příliš mnoho. Jak druhá část práce ukázala, bylo by přínosné Němcovou na Chodsku připomínat více.

Praktická část práce obsahuje dotazník, s jehož pomocí je prozkoumáno, zda mají lidé na Chodsku o životě Němcové ve svém regionu ponětí a jestli je na Chodsku i nyní povědomí o spojitosti autorky a regionu. Pomocí tohoto průzkumu se podařilo dokázat, že Chodové stále vědí o některých činech a také o působení Němcové na Chodsku a že odkaz obrozenecké autorky na Chodsku přetrvává dodnes, přestože již ne v takové míře, jak některé odpovědi v dotazníku ukázaly. Po průzkumu lze ale tvrdit, že více než polovina dotazovaných odkaz Němcové vnímá jako velmi významný a důležitý pro svůj region, a to nejen z hlediska kulturního přínosu Němcové, ale také z hlediska velikosti a jedinečnosti její osobnosti, které si někteří obyvatelé dodnes váží. Z těchto výsledků vychází závěr, že Chodsko ještě dnes lze pojmenovat krajem památek, jedná se ale pouze o současnou situaci. Pokud se na Chodsku zanevře na připomínání Boženy Němcové a jejích činů zde, v rámci několika let může situace vypadat úplně jinak. Přestože má mnoho dotazovaných dobré povědomí o Němcové na Chodsku, překvapivě mnoho z nich o tomto tématu nezná informace žádné či jsou jejich znalosti velmi nekonkrétní. Některé odpovědi se zdály tak bezobsažné, že nebylo možné je v práci prezentovat, několik respondentů jevilo silný nezájem a nechuť k tématu.

Tento závěr je mj. návrhem k praktickému využití výsledků této práce, tedy kvalitnějšímu rozšíření povědomí o Boženě Němcové a jejího odkazu na Chodsku. Nelze Němcovou připomínat pouze památníky a naučnými tabulemi, je třeba její odkaz oživit i jiným způsobem. Jak z dotazníkového šetření vyplynulo, bylo by přínosné o Němcové pořádat např. přednášky, živá čtení či jakékoliv jiné kulturní akce připomínající českou autorku na Chodsku. V rámci zachování povědomí o Němcové na Chodsku jsou takové připomínky nezbytné a nutné.

Resumé

Bakalářská práce představuje podrobné zkoumání života Boženy Němcové na Chodsku z několika úhlů, propojuje literární analýzu s historickým výzkumem s cílem porozumět, jak Němcová ovlivnila Chodsko a jaké stopy zde zanechala. Tato analýza je následně doplněna historickými informacemi a dalšími literárními prameny, které osvětlují situaci a události spojené s Němcovou a Chodskem. Praktická část práce se pak zaměřuje na aktuální názory a povědomí obyvatel Chodska o této významné spisovatelce. Dotazníkové šetření zkoumá, jak moc jsou obyvatelé seznámeni s životem a dílem této spisovatelky, jaký vztah k ní mají a zda si jsou vědomi významné spojitosti mezi Němcovou a svou domovinou. Výzkum prokázal, že i po letech jsou si obyvatelé Chodska vědomi tohoto vztahu a díky spojitosti Němcové s Chodskem k ní chovají vesměs pozitivní vztah.

The bachelor thesis presents a detailed examination of Božena Němcová's life in the Chodsko region from several perspectives. It connects literary analysis with historical research aiming to understand how Němcová influenced Chodsko and what traces she left there. This analysis is subsequently supplemented by historical information and other literary sources that illuminate the situation and events related to Němcová and Chodsko. The practical part of the thesis then focuses on the current opinions and awareness of the inhabitants of Chodsko about this significant writer. A questionnaire survey examines how familiar residents are with the life and work of this writer, what relationship they have with her, and whether they are aware of the significant connection between Němcová and their homeland. The research has shown that even after years, the residents of Chodsko are aware of this relationship, and thanks to Němcová's association with Chodsko, they generally hold a positive attitude towards her.

Seznam použité literatury

BAAR, Jindřich Šimon. *Paní komisarka*. 2. vyd. Praha: Českomoravské podniky tisk. a vyd., 1925.

BAIER, Vladimír. “Opožděné připomínky k publikaci Jaroslava Markla „Česká dudácká hudba“.” *Český Lid* [online], 88 (4.), 2001. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/42639532>.

CREATIVE COMMONS BY-SA. *Měšťanosta*. In: *Dobry slovník* [online]. [cit. 2024-03-21]. Dostupné z: <http://www.dobryslovník.cz/cestina?m%C4%9B%C5%A1%C5%A5anosta>.

Databáze knih. Uživatelský příspěvek. *František S. Jaroš* [online]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/zivotopis/frantisek-s-jaros-61085>.

JOHÁNEK, Josef, ed. *Chodsko.net* [online]. 2024. Dostupné z: <http://www.chodsko.net/co-videt/trasa/121>.

Klatoviny: Klatovské tváře I. Uživatelský příspěvek [online]. Dostupné z: <https://klatoviny.blogspot.com/2020/02/klatovske-tvare-i.html>.

KUBÍKOVÁ, Dáša. Dvouletý pobyt v Polné změnil Boženu Němcovou na celý zbytek života. *Český rozhlas* [online]. 2020, 13. 2. 2020. Dostupné z: <https://vysocina.rozhlas.cz/dvoulety-pobyt-v-polne-zmenil-bozenu-nemcovou-na-cely-zbytek-zivota-8148063>.

KUBKA, František a Miloslav NOVOTNÝ. *Božena Němcová*. Praha–Smíchov: V. Neubert, 1941.

KRAMAŘÍK, Jaroslav. Práce Boženy Němcové o Chodsku a její význam v dějinách našeho národopisu. *Český lid* 38. 1951, č. 11/12. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/42695432>.

KRAMAŘÍK, Jaroslav. Látky a motivy nejstarších verzí kozinovské pověsti. *Český lid* 50. 1951, č. 6. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/42698803>.

KRAMAŘÍK, Jaroslav. Práce Boženy Němcové o Chodsku a její význam v dějinách našeho národopisu. *Český lid* 39. 1952, č. 1/2. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/42697162>.

KRAMAŘÍK, Jaroslav. Práce Boženy Němcové o Chodsku a její význam v dějinách našeho národopisu. *Český lid* 39. 1952, č. 9/10. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/42697250>.

KRAMAŘÍK, Jaroslav. Práce Boženy Němcové o Chodsku a její význam v dějinách našeho národopisu. *Český lid* 39. 1952, č. 3/4. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/42695469>.

KRAMAŘÍK, Jaroslav. Práce Boženy Němcové o Chodsku a její význam v dějinách našeho národopisu. *Český lid* 39. 1952, č. 7/8. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/42697193>.

KRAMAŘÍK, Jaroslav. Práce Boženy Němcové o Chodsku a její význam v dějinách našeho národopisu. *Český lid* 40. 1953, č. 3. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/42695573>.

KRAMAŘÍK, Jaroslav. Práce Boženy Němcové o Chodsku a její význam v dějinách našeho národopisu. *Český lid* 40. 1953, č. 6, Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/42697343>.

KŘIBALOVA, Jitka. Slovník cizích slov. *Scs.abz.cz* [online]. Dostupné z: <https://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/sosacky>.

KÝROVÁ, Peggy. Plzeňané si připomenou vůdce chodského povstání Jana Sladkého Kozinu. *Plzeň.cz, zpravodajský portál* [online]. 2022. Dostupné z: <https://www.plzen.cz/plzenane-si-v-sobotu-pripomenou-popravu-jana-sladkeho-koziny-vu-dce-chodskeho-povstani>.

LANDSMANNOVÁ, Anna. *České ženy z nižších vrstev na přelomu 19. a 20. století. Sebepojetí, cíle, úspěchy*. [online]. Liberec, 2021. Dostupné z: <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/157391/130314025.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Bakalářská práce. Univerzita Karlova. Vedoucí práce Doc. PhDr. Magdalena Pokorná, CSc.

MAUR, Eduard. *Chodové: historie a historická tradice*. Acta Universitatis Carolinae. Praha: Univerzita Karlova, 1984.

NEJDL, Josef, ředitel Muzea Chodska [ústní sdělení]. Domažlice, 27.9.2023.

NĚMCOVÁ, Božena, ČERNÝ, Václav (ed.). *Božena Němcová: sborník statí o jejím životě a díle : 1820-1862*. Ilustroval Adolf KAŠPAR. Praha: E. Šolc, 1912.

NĚMCOVÁ, Božena. *Obrazy z okolí domažlického*. Praha: F. Topic, 1912.

NĚMCOVÁ, Božena, KREJČÍ, Karel (ed.). *Národopisné a cestopisné obrázky z Čech*. Knihovna klasiků (Československý spisovatel). Praha: Československý spisovatel, 1951.

NOVÁK, Arne. In: NĚMCOVÁ, Božena. *Obrazy z okolí domažlického*. Praha: F. Topic, 1912, předmluva s. [7 – 13].

Petr Fastr. *Šumava.cz* [online]. 2024. Dostupné z: <https://www.sumava.cz/rozcestnik/kultura-a-pamatky/osobnosti/fastr-petr/>.

PINKROVÁ, Kristýna in: VAINDL, Ladislav. Má ucárané spodničky, pomlouvali Boženu Němcovou v Domažlicích. *IDNES* [online]. 2020. Dostupné z: https://www.idnes.cz/plzen/zpravy/spisovatelka-bozena-nemcova-domazlice-vseruby-chodsko-kniha-clanek-pohadky.A200313_140538_plzen-zpravy_vb.

RUBÍN, Antonín. K územnímu ústupu dvou jihozápadočeských nářečních jevů. *Naše řeč* [online]. 63. 1980, č. 1. Dostupné z: http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=6166#_ftn1.

SEZNAM.CZ A. S. Pomník Boženy Němcové. *Mapy.cz* [online]. Dostupné z: <https://mapy.cz/turisticka?source=base&id=2220496&ds=1&x=12.9503402&y=49.4034002&z=17>.

ŠEBEK, Stanislav. Domažlické muzeum opatruje nejstarší dochovanou fotografií Boženy Němcové. *Domažlický deník* [online]. 2023. Dostupné z: https://domazlicky.denik.cz/zpravy_region/domazlicke-muzeum-opatruje-nejstarsi-dochovanou-fotografii-bozeny-nemcove-201311.html.

Tajemství života Boženy Němcové [film]. Režie Ivan BAREŠ. Česko: Česká televize, 2022. Délka 57 min.

Tematická trasa po stopách Boženy Němcové: Themenweg nach den Spuren von Božena Němcová. [Kolinec]: Pro městys Všeruby vydal AgAkcent, c2013. ISBN 978-80-87018-39-2.

TILLE, Václav. *Božena Němcová*. Vydání páté. Živé knihy (Družstevní práce). V Praze: Družstevní práce, 1939.

TILLE, Václav (ed.). *Myšlenky Boženy Němcové*. Olomouc: Votobia, 1996. ISBN 80-7198-039-0.

ÚSTAV PRO JAZYK ČESKÝ, v. v. i. *Slovník spisovného jazyka českého* [online]. Dostupné z: <https://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?heslo=kalo&sti=24839&where=hesla>.

VÁVRA, Vincenc V. *Božena Němcová: pokus životopisný a literární*. Česká knihovna zábavy a poučení (J. Otto). V Praze: J. Otto, [1895].

VONDRÁČKOVÁ, Michaela. Paní komisarka Božena Němcová si chodský venkov zamilovala. *MujRozhlas* [online]. 2022, 21. 1. 2022. Dostupné z: <https://plzen.rozhlas.cz/pani-komisarka-bozena-nemcova-si-chodsky-venkov-zamilovala-8665299>.

Vysvědčení zachovalosti. *Holocaust* [online]. 2016. Dostupné z: <https://www.holocaust.cz/databaze-obeti/help/typy-dokumentu/vysvedceni-zachovalosti/>.

Seznam zdrojů: noviny a časopisy

Božena Němcová. *Posel od Čerchova* 20. 1891, č. 1, s. 1–4.

Božena Němcová. *Posel od Čerchova* 21. 1892, č. 2, s. 1–4.

„Božena Němcová.“ *Posel od Čerchova* 27. 1898, č. 44, s. 1–4.

Časopis Rodopisné společnosti československé v Praze. Praha: Rodopisná společnost československá 12. 1940, č. 1, s. 1–92. ISSN 1805-6490. Dostupné také z:

<https://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:75f217c9-3588-4538-b9b4-d5892e971e57>.

Časopis pro moderní filologii. Praha: Klub moderních filologů 5. 1916, s. 1–479. ISSN 0008-7386. Dostupné také z:

<https://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:2112fa7a-4048-11e1-8339-001143e3f55c>.

Časopis turistů [online]. Praha: Klub českých turistů, 14. 1902, č. 1, s. 1–48.

Český lid: sborník věnovaný studiu lidu českého v Čechách, na Moravě. Praha: V. Šimáček, 1. 1892, s. 1–645. ISSN 0009-0794. Dostupné také z:

<https://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:abae231e-4611-11e1-1121-001143e3f55c>.

Divadelní kalendář na rok., 7. V Praze: Antonín Šrut, 1888, č. 1, s. 1–164. Dostupné také z:

<https://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:9eac60ee-7e28-4520-bd58-f6c84470469b>.

Díkuvzdání. *Posel od Čerchova* 17. 1898, č. 24, s. 1–4.

Do Ameriky. *Posel od Čerchova* 15. 1886, č. 9, s. 1–4.

Dobročinný a vlastenecký spolek paní a dívek „Božena Němcová.“ *Posel od Čerchova* 20. 1891, č. 43, s. 1–4.

Dobročinný a vlastenecký spolek paní a dívek „Božena Němcová.“ *Posel od Čerchova* 21. 1892, č. 1, s. 1–4.

Dobročinný a vlastenecký spolek paní a dívek Božena Němcová. *Posel od Čerchova* 23. 1894, č. 50, s. 1–4.

Dobročinný a vlastenecký spolek paní a dívek. *Posel od Čerchova* 24. 1895, č. 16, s. 1–4.

K stavbě dívčí školy. *Posel od Čerchova* 27. 1899, č. 47, s. 1–4.

Lidové noviny. Brno: Vydavatelské družstvo Lidové strany v Brně, 42. 1934, č. 310, s. 1–12. ISSN 1802-6265. Dostupné také z:

<https://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:b8a6d830-0fcc-11dd-9749-000d606f5dc6>.

Masopust v Domažlicích. *Posel od Čerchova* 20. 1891, č. 4, s. 1–4.

Mimořádná valná hromada. *Posel od Čerchova* 23. 1894, č. 39, s. 1–4.

Národní listy 46. [online]. Praha: Julius Grégr, 1905, č. 6, s. 1–8. ISSN 1214–1240.

Dostupné také z:

<https://www.digitalniknihovna.cz/mzk/view/uuid:871c8940-7b1b-11dc-92a7-000d606f5dc6?page=uuid:fc489a60-78e6-11dc-8503-000d606f5dc6>.

Národní listy 55. Praha: Julius Grégr, 1915, č. 124, s. 1–8. ISSN 1214-1240. Dostupné také z:

<https://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:ef586ac0-dbcd-11dc-81c6-000d606f5dc6>.

Národní listy 55. Praha: Julius Grégr, 1915, č. 128, s. 1–8. ISSN 1214-1240. Dostupné také z:

<https://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:3156ef10-3c3f-11dd-8417-000d606f5dc6>.

Národní politika 6. 1888, č. 262, s. 1–4. ISSN 1802-5110. Dostupné také z:

<https://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:7d25a2a0-6644-11dc-a035-000d606f5dc6>

.

Obyvatelka z Luženic Soukupová. *Posel od Čerchova* 13. 1884, č. 20, s. 1–4.

Pokračovací dívčí škola v Domažlicích. *Posel od Čerchova* 24. 1895, č. 17, s. 1–4.

Posel od Čerchova 27. 1898, č. 38, s. 1–4.

Povýšení. *Posel od Čerchova* 18. 1899, č. 30, s. 1–4.

Program reálného gymnasia v Domažlicích za školní rok. Domažlice: Reálné gymnasium, 1893, č. 22, s. 1–60. Dostupné také z:

<https://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:5f434413-371d-458a-a799-8b69988d1b40>.

Program reálného gymnasia v Domažlicích za školní rok. Domažlice: Reálné gymnasium, 1900, č. 29, s. 1–58. Dostupné také z:

<https://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:3b5969b0-4cef-46a6-9f6c-63c3d294cfd4>.

Program reálného gymnasia v Domažlicích za školní rok. Domažlice: Reálné gymnasium, 1908, č. 37, s. 1–62. Dostupné také z:

<https://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:8ee70c06-fe20-482a-9482-106ea1e7b840>

.

Provolání. *Posel od Čerchova* 17. 1888, č. 19, s. 1–4.

Slavnost odhalení pamětní desky. *Posel od Čerchova* 24. 1895, č. 36, s. 1–.

Slavnost. *Posel od Čerchova* 23. 1895, č. 35, s. 1–4.

Spolek „Božena Němcová.“ *Posel od Čerchova* 18. 1889, č. 7, s. 1–4.

Spolek „Božena Němcová.“ *Posel od Čerchova* 19. 1890, č. 24, s. 1–4.

Spolky. *Domažlické listy* 9. 1888, č. 24, s. 1–8.

Šípy: satyricko-politický obrázkový týdeník pro lid. 11. V Praze: Josef V. Frič, 23.04.1898, č. 19, s. 1–8. ISSN 1801-9293. Dostupné také z:

<https://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:3ff6cd40-4274-11ea-a3fe-005056825209>.

Štědrý večer Boženy Němcové. *Posel od Čerchova* 15. 1886, č. 52, s. 1–4.

Tři cenné knihy jako dar od profesora Samohrda. *Posel od Čerchova* 22. 1893, č. 46, s. 1–4.

Úmrtí. *Posel od Čerchova* 17. 1898, č. 16, s. 1–4.

Valná hromada. *Posel od Čerchova* 25. 1896, č. 47, s. 1–4.

Veřejná kuchyně. *Posel od Čerchova* 27. 1899, č. 47, s. 1–4.

Věstník Ústřední Matice Školské II. Praha: Ústřední Matice školská, 1895, č. 3, s. 1–36.

Dostupné také z:

<https://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:d624dcf0-a30a-11e7-a093-005056825209>

.

Vlasteneckým paním a dívkám z Domažlic a okolí. *Posel od Čerchova* 22. 1893, č. 32, s. 1–4.

Vlastenecký spolek paní a dívek „Božena Němcová“ v Domažlicích. *Posel od Čerchova*. 27. 1897, č. 8, s. 1–4.

Volby. *Posel od Čerchova* 20. 1891, č. 36, s. 1–4.

Výroční zpráva české dívčí pokračovací a hospodyňské školy ve Vítkovicích. Vítkovice:

Česká dívčí pokračovací a hospodyňská škola 9 1910, s. 1–28. Dostupné také z:

<https://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:58c68283-2fa5-4774-85d3-1696e8f79b95>

.

Zařizující valná hromada. *Posel od Čerchova* 20. 1888, č. 17, s. 1–4.

Ze spolku „Božena Němcová.“ *Domažlické listy* 9. 1888, č. 32, s. 1–4.

Ze spolku „Božena Němcová.“ *Posel od Čerchova* 20. 1891, č. 45, s. 1–4.

Ženské listy: Časopis pro záležitosti žen a dívek československých. Praha: F. A. Urbánek, 39. 1911, č. 5, s. 1–18. ISSN 1802-7237. Dostupné také z:

<https://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:9ffd3120-435e-11dd-b505-00145e5790ea>

.